

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΞΕΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

10
1913

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE
ΕΚΔΟΣΕΙΣ * ÉDITIONS
ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ★ BAS. N. GRÉGORIADÈS

E.Y.D της K.t.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΚΑΙΑ*

Εύρισκόμενον ἐν Βερολίνῳ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1903, ὅτε ὁ τυλέγραφος ἀνήγγειλεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως τὴν μεγάλην ἐπανάστασιν τῶν Λεστούρκων ἀμέσως δὲ κατόπιν ἐμάθομεν, ὅτι οἱ Ἑλληνες οἱ ὑποτεταγμένοι εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν ἐπανηγύριζον τὴν πολιτικὴν ταύτην μεταβολὴν καὶ ἐδεξιούντα μετὰ χαρᾶς τὸ νέον πολίτευμα. Οἱ δὲ συμπατριώται μου οἱ παρατυγχάνοντες τότε² ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας, ὃν μεταξὺ καὶ οὐκ ἀλίγοι Ὀθωμανοὶ ὑπήσσοι, ἐφαίνοντο συμμεριζόμενοι τὰς ἀγαθὰς προσδοκίας τῆς ἐπαγγελλομένης νέας ἐποχῆς.

Ομολογῶ, ὅτι τὸ κατ' ἐμαυτὸν περιωριζόμην κινῶν τὴν κεφαλὴν καὶ δὲν παρεδίδόμην εἰς αὐταπάτην, ἀναμιμνησκόμενος τῆς παροιμίας τοῦ ἡμετέρου λαοῦ *Tὸ αἷμα νερὸ δὲν γίνεται.* Επίστευον ἔκτοτε, ὅτι ἡ μεταρρύθμισις ἐμελλε μεταξὺ τῶν ἄλλων νὰ προβάλῃ εἰς ἐκυτὴν ὡς σκοπὸν τὴν σύγκρασιν τῶν ἔθνοτήτων, τοῦτο δ' ἐνεκα τῶν ἐλιγμῶν τῆς τουρκικῆς διανοητικότητος ἐμελλε νὰ καταλήξῃ εἰς σωβινισμὸν πιέσεως χειρονος τῆς τῶν γρόνων τῆς ἀπολυταρχίας. "Άλλως δ' ἡ γνώμη μου αὗτη οὐδεμῶς είχε τὰς ἀξιώσεις προφητείας. Η πείρα τοῦ παρελθόντος γρατει νὰ δεῖη, ὅτι πᾶσα μεταρρυθμιστικὴ ἀπό-

* Η πραγματεία αὕτη τοῦ ἔκδοτου τοῦ Νέου Ἑλληνομυήμονος εἰς μοσαϊθή γαλλιστὶ διό τὴν ἐπιγραφὴν *Le point de vue grec* ἐν τῷ γαλλικῷ περιοδικῷ *Le Correspondant* τῆς 10 Ιουνίου ἡ. ν., ἐν φ πρότερον είχον δημοσιευθῆ ἡρθει συγγραφέων πραγματευόμενα τὴν οσεβεικὴν, ξουλγαρικὴν, αὐστριακὴν, βαυμανικὴν καὶ ἀλβανικὴν ἀπόφοι τῶν πορισμάτων τοῦ βαλκανικοῦ πολέμου καὶ συγκοτελούντα σειράν ἐπιγραφομένην *Les suites de la guerre des Balkans.* Ἐθεωρήσαμεν δ' ἀναγκαῖν τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἡρθεού τούτου καὶ ἡλήνοις ἵνταθι κατὰ μετάρρυτσιν ἐκ τοῦ γαλλικοῦ πρωτούπου συμπλήσας πρός τούτου μέχιν διό πολλῶν ἡμέν ἐκφρασθείσαν.

παιρα τῆς Τσουρκίας εἰς οὐδὲν ἄλλο ὑγενόν τῇ εἰς χειροτέρευσιν τῆς καταστάσεως τῶν Χριστιανῶν καὶ εἰς δικαιοδύνευσιν τῆς τύχης αὐτῶν.

Πράγματι δὲ δὲν ἔργησε νὰ καταφανῇ, ὅτι τὰ πράγματα ἔχαινον ἐπὶ τὸ χείρον ἀπὸ γῆμέρας εἰς γῆμέραν. Μάλιστα δὲ πάντων ἐπασχόντων ἐκ τῆς τοιωτῆς ἀπιδεινώσεως οἱ τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου ἀποτελοῦντες λαοί. 'Ο δὲ ἐλληνισμὸς τῆς ὁθωμανικῆς αὐτοκρατορίας ἔξετίθετο εἰς διωγμοὺς ἀτελευτήτους. 'Απόπειραι μειώσεως τῶν προνομίων τοῦ Πατριαρχείου, σφαγαὶ ιεραρχῶν καὶ προκρίτων τῶν ἐλληνικῶν πληθυσμῶν, ἀποδιδόμενοι ἐγίνοτε εἰς τὴν ἐκδίκησιν καὶ τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν βαλκανικῶν φύλων, περιορισμοὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐλληνικοῦ τύπου ἐν τῇ αὐτοκρατορίᾳ, τῇ ἀπαγόρευσις τῆς ἐλευθερίας εἰςδόου τῶν ἐκ τῆς Ἐλλάδος ἐφημερίδων, τὸ σχέδιον μεθοδικῆς μεταβολῆς τῆς ἐθνολογίας τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν διὰ τῆς μετοικίσεως ἑτερογενῶν κατοίκων ἐκ τῶν μυχῶν τῆς Ἀσίας καὶ ἀπηνῆς ἐμπερικῆς ἀποκλεισμῆς, ίδοù κατάλογος δεινῶν ἴνανῶν μὲν μέγας, ἀλλὰ μὴ ἔξαντλων ἀπάσας τὰς μορφὰς ἀς περιεβλήθη τῇ καταδιωκτικῇ περισσοτεχνίᾳ τῶν Νεοτούρκων. 'Εξ ἑτέρου δὲ τὸ κρητικὸν ζήτημα, καίπερ εἰςελθὸν ἀπὸ τοῦ 1898 εἰς τὴν διδὸν λύσεως δριστικῆς, καὶ κατ' αὐτὸς τὴν τὰς παραμονὰς τῆς μετὰ τοῦ βασιλείου τῆς Ἐλλάδος ἐνώσεως τῆς νῆσου τῆς πολλάκις φηφισθείσης ὑπὸ τῶν κατοίκων αὐτῆς προεκάλει νέας προστριβᾶς μεταξὺ τῆς Πύλης καὶ τῆς ἐλληνικῆς Κυβερνήσεως.

'Ἐν τούτῳ δὲ τῷ μεταξὺ αἱ ἀνωμαλίαι καὶ τῇ ἀνυπομονησίᾳ δὲν ἥσαν μικρότεραι ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις τοῦ Αἵμου, ἔξερεθιζόμεναις ὑπὸ παθημάτων ἀναλόγων πρὸς τὰ βασανίζοντα τοὺς Ἐλληνας καὶ ὅμοίως ἔξπτομέναις ὑπὸ τοῦ πόθου ἀπελευθερώσεως ἀλυτρώτων ἀδελφῶν.

Δὲν ἦτο λοιπὸν φυσικὸν νὰ δώσωσιν οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι πρὸς ἀλλήλους τὴν χείρα ἐναντίον τοῦ κοινῶς πιέζοντος αὐτούς; Δὲν

ἥτο δυνατὸν νὰ προσθῶιν εἰς τὴν ἀπόπειραν ἐκείνην ἢν δὲν εἶχον τολμήσει νὰ ἐπιχειρήσουσι πρότερον:

‘Η ιδέα βαλλακκῆς ἐνώπιον δὲν ἥτο νέα. Τὸ πρῶτον βλέπομεν αὐτὴν ὑποφέρακουσαν ἀπὸ τοῦ 1797. Τὸ δὲ θαυμασιώτερον εἶναι, διὶ τὸ σύνθημα τοιαύτης συνεργασίας ἐδόθη ἐκ Βιέννης. Ἀλλὰ πρὸς ἔλαττωσιν τῆς ἐκπλήξεως τοῦ ἀναγνώστου πρέπει νὰ προστεθῇ, διὶ τὴν πρωτοβουλίαν αὐτῆς ἔσχεν “Ἐλληνην, θερμανθεῖς ύπὸ τῶν ἴδεων τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. ‘Ὑπῆρξε δὲ σύτος δὲ Ρήγας, δὲ καταγόμενος ἐκ τοῦ πληγίον τοῦ Βόλου κειμένου Βελεστίνου. ’Αφ’ οὐ πρῶτον ἔχρημάτισε διδάσκαλος ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ διηγείτησεν ἐν Βλαχίᾳ ὡς γραμματεὺς τοῦ “Ἐλληνος ἡγεμονος Μαυρογένη, εἶχεν ἐκλέξει τὴν πρωτεύουσαν τῆς Αὐστρίας ὡς κέντρον τῆς ἐκτυπώσεως καὶ τῆς διανομῆς τῶν γεωγραφικῶν αὐτοῦ χαρτῶν, τῶν εἰς ἔθνικὸν προετηλυτισμὸν ἀποσκοπουσῶν δημοσιεύσεων αὐτοῦ, τῶν ἐγαρτηρίων αὐτοῦ φομάτων. ’Αξιον δὲ σημειώσεως εἶναι, διὶ τὴν γενέτειρα κώμη τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς ἐλληνικῆς ἀνεξαρτησίας ἐπεῖχε τὴν θέσιν αὐτῶν ἐκείνων τῶν Φαρῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἐν αἷς εἶχε γεννηθῆ ὁ Ἰάσων ἐκείνος, δεστις πρὸ αὐτοῦ τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἶχε διανοηθῆ τὴν συγκρότησιν συμμαχίας ἐναντίον τῶν Περσῶν, περιλαμβανούσης οὐ μόνον τοὺς Θεσσαλοὺς, ἀλλὰ καὶ σύμπαντας τοὺς Πανέλληνας. ’Ομοίως δὲ Ρήγας δὲν ἀπηυθύνετο εἰς μόνον τοὺς συμπατριώτας, ἀλλ’ ἀντιμετωπίζων δλον τὸ μέγεθος τοῦ ἀγῶνος, δεστις ὥφειλε νὰ ἐπιχειρηθῆ ἐναντίον τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας, ἐπεκαλεῖτο τὴν ἀπελευθέρωσιν συμπάντων τῶν λαῶν τοῦ Αἴμου καὶ ἐνεφανίζετο ὡς δ σημαιοφόρος ἀπάντων τῶν ἔθνῶν τῶν ἐν τῇ χερσονήσῳ ἐκείνῃ πασχόντων ὑπὸ τὸν δθωμανικὸν ζυγόν. ’Αλλὰ συλληφθεῖς ὑπὸ τῶν αὐστριακῶν ἀρχῶν καὶ παραδοθεῖς εἰς τὴν Πύλην, ὑπέστη τὸ μαρτύριον ἐν Βελιγραδίῳ. Οἱ δὲ Σέρβοι, ἀπελευθερωθέντες ἀπὸ τοῦ δθωμανικοῦ ζυγοῦ δλίγχει ἕτη πρὸ τῆς

έλληνικής έπαναστάσεως τοῦ 1821, θεωροῦσι τὸν 'Ρήγαν οὐχ
γίττον τῶν Ἑλλήνων ως πρόδρομον τῆς ιδίας τούτων ἐλευθερίας
καὶ ως πρόμαχον ὅλης τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου. 'Ο κ. Γα-
ρβιήλοβίτε, πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βελιγραδίου,
ἀντιπροσωπεύσας αὐτὸν κατὰ τὸ παρελθόν ἔτος ἐν τῇ ἀμφιετη-
ρίδι τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἑλλάδος, ἔξεφράσθη ως
έξῆς περὶ τοῦ 'Ρήγα: ἐν τῇ προεφωνήσει αὐτοῦ. «Πώς νὰ μὴ
ἀποτίσωμεν ἐνταῦθα φόρον θαυμασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης πρὸς
τὸν ἥρωα, σὺ δὲ ἀνδριάς κοσμεῖ τὴν πρὸ τοῦ Πανεπιστημίου
πλατείαν, πρὸς τὸν ἔνθερμον πατριώτην, πρὸς τὸν ἐμπνευσμέ-
νον πολυτήν, πρὸς τὸν περιπαθῆ φίλον τῆς ἐλευθερίας, περὶ οὗ
εἰς τῶν ἡμετέρων ἱστορικῶν εἰπεν δρθότατα, ὅτι ἀνήκει εἰς τοὺς
"Ἑλληνας ως ἐκ τῆς γενετῆς αὐτοῦ, εἰς τοὺς Σέρβους ως ἐκ
τοῦ θενάτου καὶ ως ἐκ τοῦ βίου καὶ τῶν ἕργων εἰς ἀπαντά τὰ
ἔθνη τῆς βαλκανικῆς χερσονήσου;»

Κατὰ ταῦτα δὲν ἔλειπον συμεῖχα συναφείας μεταξὺ τῶν Χρι-
στιανῶν τοῦ Αἵδου, εἰς οίκνδήποτε φυλῆν καὶ ἀν ἀνηκον, καὶ
τοι: γῇ πολιτικῇ τοῦ παρελθόντος αἰώνος δὲν εἶχεν ἀγάγει εἰς
σύσφιγξιν τῶν δεσμῶν τῶν ζυναμένων νὰ ἐνώσωσι τοὺς βαλκα-
νικούς λαούς. Ἀποτυχούσης δὲ πάτης ἀποπείρας, οὐδὲν ἄλλο
ἀπέμενεν ἢ ἡ ἀμοιβαία πρόξενους, καὶ παρεσύροντο εἰς διε-
νέξεις κινδυνώδεις. Ἡ μεγάλη καὶ ἐπὶ αἰώνας δλους διαρκέσσασα
κατὰ τοὺς μέσους αἰώνας πάλη τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ σλαυ-
σμοῦ ἤρχιζε καὶ πάλιν ὑπὸ τύπον οὐχὶ δλιγώτερον δέν. Ἄλλ'
οὐδένα ἄλλον ὥφελει πλὴν τῶν Τσούρκων, καὶ διήγοιγεν δσημέ-
ραι εὑρυτέραν τὴν ἄδυσσον μεταξὺ ἐθνῶν ἀτινα ἐν τούτοις θρη-
σκεύουσι τὴν αὐτὴν πίστιν καὶ ὥφειλον νὰ ἔχωσι τὸν αὐτὸν
ἐγχυρόν.

‘Η δ’ ἐπείγουσα ἀνάγκη τῆς βελτιώσεως τῆς τύχης τῶν χριστιανικῶν λαῶν τοῦ Αἴμου· καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν ὑπὲρ πᾶν μέτρον πασχόντων δμοεθνῶν ἥγαγεν εἰς τὴν συμμαχίαν τῶν βαλκανικῶν λαῶν. Ομολογηθεῖσα μετὰ μεγάλης μυ-

στικότητος καὶ μετὰ σπουδῆς ἀποκλεισθεὶς πολλὰς λεπτομερεῖας, ιδίως μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Βουλγαρίας, κατέπληγξε τὴν Εὐρώπην. Η διπλωματία πρὸς τοῦ τετελεσμένου τούτου γεγονότος ὑπεστη ἐκθάμβωσιν ὅμοίαν πρὸς τὴν ἐκπληγήν τὴν καταλαβούσαν τὸν Ἀβδούλη Χαμίτ, ὅτι ἔμαθεν αἴφνις, ὅτι Ἐλλήνες καὶ Βουλγαροί συνέπραττον καὶ συνεμάχουν ἐν ἀγῶνι καινῷ κατὰ τῆς Τουρκίας.

Η δὲ κατάπληξις τῆς Εὐρώπης ὑπῆρξε τοσούτῳ μαῖζῳν καθ' ὃσον αἱ πρώται νίκαι τῶν συμμάχων διεδέχθυσαν ἀλλήλας μετὰ ταχύτητος ἐκπληγητικῆς. Ἐξ ἑνὸς μὲν οἱ Ἐλλήνες, ἀφ' οὐ διέβησαν τὰ νομιζόμενα ἀδιάβατα στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου, εἰςήρχοντο εἰς τὴν Θεσσαλονίκην μετὰ τὴν αἵματυρὰν μάχην τῶν Γιανιτσῶν εἶκοσι μόνον ἡμέρας μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου. Η δὲ πτῶσις τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ Λουλέ - Μπουργάζ, ἀλωθέντων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, αἱ νίκαι τῶν Σέρβων ἐν Κουμανόβῳ, Περλεπὲ καὶ Μοναστηρίῳ ἀντεστοίχουν πρὸς τὰς ἐπιτυχίας τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ. Ἐξ ἑτέρου δὲ δι στόλος τῶν Ἐλλήνων ἀπέκλειε τὸν ἀθωμανικὸν ἐν τοῖς στενοῖς τῶν Δαρδανελλίων, θριαμβεύων ὁσάκις ἐκεῖνος ἐπόλμα νὰ ἐκπλεύσῃ ἐξ αὐτῶν, κατελάμβανε μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου τὰς μὴ κατειλημμένας ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν, καὶ, δεσπόζων τῆς θαλάσσης, ἐξησφάλιζεν εἰς τοὺς συμμάχους τὰς κατὰ γῆν νίκας αὐτῶν διὰ τῆς παρακαλύτεως τῆς ἀφίξεως νέων τουρκικῶν δυνάμεων εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ διὰ τῆς διευκολύνσεως τῆς μεταφορᾶς τῶν συμμάχων εἰς τὰ πεδία τῶν ἐπιχειρήσεων. Ανεμένετο δὲ πλέον μόνον τῇ ἐκπολιόρκησις τῆς Ἀδριανούπολεως, τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Σκόδρας πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ πολέμου. Ἐπιτυχία τοιαύτη, ἀπροσδόκητος, παρείχε τὴν προσδοκίαν πολεμικῶν κατορθωμάτων ἔτι δραστηριωτέρων, καὶ τὴν νίκην νὰ προταθῇ τὸ ἐρώτημα ἢν οἱ σύμμαχοι δὲν ἔμελλον νάναγκάσωσι τὴν Πόλην νὰ ὑπογράψῃ τὴν εἰρήνην ἢ νηγούν ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει.

Ούτω πρόβλημα τῶν δυσκολωτάτων πρὸς ἐπίλυσιν, τὸ Βαλ-
κανικὸν πρόβλημα, ἐλύετο ἀφ' ἑκατοῦ. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα
τοῦτο ἦτο εἰς μόνος τῶν κόμιδων τοῦ πολυυθρυλήτου ἀνατολικοῦ
Ἵγι, τῆματος, διπερ, γωρίς νὰ είναι ὑπὸ διαφόρους μορφάς. Εἴνον εἰς
τὴν ἀρχαίαν ἱστορίαν καὶ εἰς τὴν τῶν μέσων αἰώνων, ἀπηρχόλε:
τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ ἔδασαντε τὰ πνεύματα ἰδίως ἀπὸ τῆς
ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μάλιστα ἀπὸ τῆς εἰρήνης
τοῦ Κοντούκη-Καΐναρτζῆ.

Αλλὰ μάτην ή βαλκανική συμμαχία ἀπεφάσισε ναύτενερ-
γήσῃ (fare da sè). Η ἀκεραϊότης τῆς Τουρκίας συνεδέετο ἐν
παντὶ τῷ χρόνῳ ἐπὶ τοσοῦτον πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς Εὐρώ-
πης, ώστε αὕτη ή ἐπιβαλούσα πάντοτε τὴν κυριεμονίαν αὐτῆς
χάριν ἐπικαλύψεως τῶν ιδίων προθέσεων κατώρθωσε κατὰ ἓνα
τῇ κατ' ἄλλον τρόπον νὰ ἐπιβάλῃ θια σχέδια διασταυρούμενα
πρὸς τὰ τῶν συμμάχων.

Κυρίως δὲ τῇ δύναμις ἡ παρασκευάσσασα τὰς πλείστας τῶν δυσχερειῶν πρὸς λύσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος ὑπῆρξεν τῇ Ἰταλίᾳ, τὸ μὲν κατ' ἀρχὰς διὰ τῆς καταλύψεως τῶν νοτίων Σποράδων, διαρκεῦντος τοῦ λιβυκοῦ πολέμου, ἐπειτα δὲ ἀντιτασσομένη ἀπὸ χοινοῦ μετὰ τῆς Αδοστρίας εἰς τὰς Ἑλληνικὰς βλέψεις τὰς ἀναφερομένας εἰς τὰ σύνορα τῆς Βασείου Ἡπείρου.

³Ἐξετάσωμεν τὰ δύο ταῦτα Συγγράμματα.

"Οτε, παρελκυομένου τοῦ περὶ τῆς Τριπολίτιδος πολέμου, ἡ Ἰταλία, ἐπιδιώκουσα τὴν λῃξιν αὐτοῦ, ἡναγκάσθη νάποδη δραστηριωτέρα καὶ στενοχωρήσῃ τὴν Τουρκίαν, ἀποφασίζουσα νὰ δράσῃ κατὰ Θάλασσαν, δύο δὲσοι ἦσαν ἀνοικταὶ εἰς αὐτήν. "Ωφειλεν ἡ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν βομβαρδισμὸν καὶ ἀποκλεισμὸν τῶν ὁθωμανικῶν λιμένων ἡ νὰ καταλάβῃ τὰς νήσους τοῦ Αλγαίου. Προτιμήσασα δὲ τὴν κατάληψιν τῶν νήσων ἔπειτε τοῦτο ἀτα εύρισκομένη μεταξὺ Σκύλλης καὶ Χαρύβδεως ἡ ἐν τῇ ἀποφάσει ταύτη ὑπῆργέ τις ὑστεροβούλα; Η ἐξέλιξις τῶν

κατά τὸ γεγονός τοῦτο δεικνύει τὰς ἀληθεῖς προθέσεις τῆς Ἰταλίας.

Οἱ Ἰταλοὶ, καταλαμβάνοντες τὰς νῆσους, δὲν ἤγνοον βεβαίως τὴν ἔθνολογικὴν αὐτῶν κατάστασιν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὰ δίκαια αὐτῶν. Εἶχον ἐνώπιον ἑαυτῶν νῆσους αὐτόχρημα ἐλληνικάς. Τὰ αἰσθήματα τῶν Ἑλλήνων αὐτῶν κατοίκων οἵσαν ἐστραμμένα πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Οὐδὲν εἶχε δυνηθῆ νὰ μεταβάλῃ τὸν χαρακτήρα αὐτῶν κατὰ τοὺς αἰώνας τῆς τουρκοκρατίας. Μάτην μετὰ τὴν κατάβασιν τοῦ πρίγκιπος Γεωργίου εἰς τὴν Κρήτην τῷ 1898 εἶχε γείνει ἀπόπειρα μεταβολῆς τῆς ἔθνολογικῆς ὅψεως μιᾶς τῶν νῆσων τούτων, τῆς Κῶ, διὰ τῆς εἰς αὐτὴν μεταφορᾶς ἀθρόων Τουρκοκρητῶν, ἐφιεμένων νὰ μεταναστεύσωσιν. Ἡ μεταφορὰ αὗτη προσκλήθη, καθ' ἡ λέγουσι, τῇ εἰςγέγρασι τῆς Γερμανίας, ἵς ἡ ἐπιδρασίς ἐγίνετο αἰσθητή, συγχρόνως ἐν τῇ νῆσῳ διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τοῦ Ἀσκληπιείου.

Ἄλλως δὲ τὰ Δωδεκάνησα ἐπροστατεύοντο ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἑκτου αἰώνος, δτε ὑπέκυψαν εἰς τὴν ὁθωμανικὴν κυριαρχίαν ἐκουσίως ὑποταχθέντα, διὰ προνομίων ἥτινα δλίγον ἀπειχεν αὐτονομίας. Εἰς φιρμάνιον Σουλεϊμάν B' τοῦ Μεγαλοπρεποῦς, τοῦ ἔτους 1523, ἀναφέρονται: τὰ μεταγενέστερα φιρμάνια τοῦ Ὁσμάν Γ' τῷ 1754 καὶ τοῦ Ἀβδούλ Χαρίτ A' τῷ 1774, δι' ὧν παρέχωροῦντο εἰς τὰς νῆσους ταύτας δικαιώματα ἴδια, ἐπισήμως ἐρμηνευόμενα ὑπὸ τοῦ φιρμανίου τοῦ Μαχμούτ B' ἐν ἔτει 1835 τοῦ παραχωρηθέντος εἰς τὰς τέσσαρας νῆσους Κάλυμνον, Ἰκαρίαν, Λέρον καὶ Πάτμον. Ἡ Υψηλὴ Πύλη ἦρχετο εἰς ἐνιαύσιον ποσδὴν κατ' ἀποκοπὴν καταβαλλόμενον, τοῦ ἐπιβάλλοντος εἰς ἑκάτην νῆσον μέρους δριζόμενου ὑπὸ αὐτῶν τῶν νησιωτῶν, οἵτινες ἐπρεπε νὰ μὴ ἀνησυχῶνται κατ' ἄλλον τρόπον, καὶ οὐδεὶς θά εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν. Τὰ δέγκλήματα καὶ τάστικὰ ζητήματα ἐμελλογνὰ κανονίζωνται κατὰ τὰς ἴδιας αὐτῶν γνώμας, τὴν θέλησιν αὐτῶν καὶ τὰς ἐπιτοπίους αὐτῶν συνηθείας ὑπὸ ἀνδρῶν οὓς ἐναπέ-

κειτο εἰς αὐτοὺς τοὺς νησιώτας νὰ ἐκλέγωσι κατ' ἐνιαυτὸν ἐν κοινῇ συνελεύσει.

Τῷ 1867 καὶ πάλιν δ' ἔπειτα τῷ 1869 ἡ ἐπέμβασις τῆς Ἀγγλίας ἔσωσε τοὺς κατοίκους τῶν Δωδεκανήσων ἀπὸ παντὸς περιορισμοῦ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, διτε ἡ Πόλη γῆθέλησε νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ εἰς ταῦτας τὰς νήσους τὸ νέον διοικητικὸν καὶ φορολογικὸν σύστημα τὸ καθορισθὲν ὑπὸ τῶν νέων περὶ βιλαετῶν νέων τοῦ 1867. Ὁμοίως δ' ἀπέτυχον παρόμοιαι ἀπόπειραι: τῷ 1872, τῷ 1876 καὶ τῷ 1886, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Νεότουρκοι γῆναγκάσθησαν νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν κατοίκων τῶν Σποράδων.

Ἡ δὲ Ῥόδος δὲν εἶχε μὲν ὑποκύψει ἔκουσιώς, ἀλλ' εἶχεν ὑποταχθῆ ὑπὸ τοῦ Σουλεϊμαν Β' τῷ 1522 μετὰ λυσσώδη πολιορκίαν τῶν κατεχόντων αὐτὴν Ἰωαννιτῶν ἵπποτῶν. Ἀλλ' οὐχ ἡττον, καίτοι δὲν γέδυνατο νὰ ἐπωφελῆται, συμφώνως πρὸς τὰ ἱερὰ νόμιμα τοῦ ἴσλαμισμοῦ, τὰ αὐτὰ πλεονεκτήματα καὶ αἱ ἐθελουσιώς ὑποκύψασαι νῆσοι, ἀνῆκε διὰ παντὸς τοῦ χρόνου εἰς τὸ αὐτὸν βιλαέτιον τοῦ Αἴγαλου καὶ ἀπῆλανεν ὡς οἱ ἄλλοι νησιώται τοῦ ἀγαθοῦ τῆς χρήσεως τῆς ἑλληνικῆς ὡς ἐπισήμου γλώσσης. Τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἰστορικῆς καὶ ἐθνολογικῆς ἑταῖρειας τῶν Ἀθηνῶν παρέχουσι τὸ παρίστειγμα πολλῶν τοιούτων ἐγγράφων.

Ἡ δὲ Ἰταλία καταλαμβάνουσα τὰς νήσους ὑπεσχέθη τὴν διατήρησιν τῶν προνομίων αὐτῶν καὶ τῶν συνηθειῶν. Προκηρύσσουσα τὴν κατάλυσιν τῆς δθωμανικῆς κυριαρχίας, ἔξέφραζε σαφῶς τὴν πεποίθησιν, ὅτι οἱ νησιώται αὐτοκυβερνώμενοι ἔμελλον νὰ ἐπιτελέσωσι προόδους ἐν ταῖς συναλλαγαῖς καὶ τῷ ἐμπορίῳ αὐτῶν καὶ ἔξέφραζε τὰς ἀρίστας τῶν εὐχῶν ἐπὶ τῇ ἀρχομένῃ νέᾳ περιόδῳ τῆς εὑδαιμονίας αὐτῶν. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ κείμενα τῶν προκηρύξεων τῶν ναυάρχων E. Presbitero καὶ Amero d'Asta Stella¹⁾. Ο δὲ στρατηγὸς Ἀμέλιος, διν οἱ κάτοι-

1) L'isola (ἡ Κίλιμνος) dovrà reggersi da sè. Confidiamo che reg-

και τῆς Ρόδου ἐδογμήσαν ἐνθουσιωδῶς πρὸς κατάληψιν τῆς νῆσου, ἐνεβαίνου αὐτοὺς ἥγιας, δι: αἱ νῆσοι μετὰ τὸν Ἰταλοτουρκικὸν πόλεμον ἔμελλον νὰ τύχωσιν αὐτονομίας, οἷα ἐπὶ παραδίγματι ἡ τῆς Σάμου, καὶ δι: Τοῦρκος οὐδέποτε θὰ ἐπέστρεψεν εἰς αὐτὰς.

Ωραῖαι λέξεις λησμονηθεῖσαι μετ' οὐ πολὺ, ὑποσχέσεις ἐπίσημοι: τελείως ἀντιστρατευόμεναι πρὸς τὰ καθορισθέντα διὰ τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης. 'Απ' ἐκείνου τοῦ χρόνου ἦρχε νὰ γίνηται ἐν Ἰταλίᾳ λόγος περὶ τῶν νῆσων ὡς ὑποθίκης (ρεγνο) χάριν τῆς τελείας ἐκκένωσεως τῆς Τριπολίτιδος καὶ τῆς Κυρηναϊκῆς.

'Αλλ' ἐν τούτοις δὲ πρωθυπουργὸς κ. Giolitti τῇ 4 Δεκεμβρίου ἔ. ν., δι: ἡ Ἰταλικὴ Βουλὴ συνεζήτει τὰ κατὰ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης, ἀπαντῶν εἰς ἐπερώτησιν τοῦ κ. Λεωνίδου Μπισσολάτη, πρῶτον μὲν εἰπεν, δι: ἡ κατάληψις τῶν νῆσων τοῦ Αίγαλου ἦτο κατάληψις ἀπλῶς στρατιωτικῆ, εἰτα δὲ ἐνεβαίωσεν, δι: ἡ Ἰταλία δὲν θὰ ὑμπόδιζε τὴν Έλλάδα νὰ καταλάβῃ τὰ Δωδεκάνησα, . . . ἡ ἐκκένωσις τῆς Λιβύης συντελεῖτο πρὸ τῆς καθομολογήσεως τῆς μεταξὺ τῆς Έλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας εἰρήνης. Εἰς δὲ δευτέραν ἐρώτησιν τοῦ αὐτοῦ βουλευτοῦ περὶ τοῦ τί θὰ ἐπραττεν ἡ ἐπίσημος Ἰταλία, ἀν ἡ ἐκκένωσις ἐγίνετο μετὰ τὴν μεταξὺ τῶν ἀντιμαχομένων εἰρήνην, δὲ πρόεδρος τοῦ Ἰταλικοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἀπῆντης διὰ τῶν ἑνῆς: «Πρῶτον μὲν δὲν δύναμαι νὰ γινώσκω νῦν ἀν τὸ ζῆτημα τοῦτο θὰ περιληφθῇ ἢ δὲν θὰ περιληφθῇ ἐν τοιαύτῃ συνθήκῃ. Ἄν τὸ

gendersi liberamente, questa isola progredirà nei suoi commerci e nei suoi traffici, ed auguriamo di cuore a tutti i nobili abitanti nuova prosperità e fortuna. Προκήρυξις τοῦ E. Presbitero τῇ 12 Μαΐου 1912.—Nell' liberare la vostra isola dalla dominazione turca... Potete perciò disporre delle somme che riscuotete secondo le consuetudini del vostro passato regime. Προκήρυξις τοῦ A. d'Aste Stella τῇ 19 Μαΐου ί. ν. 1912.

1) Avrebbero uno stato d'autonomia come per esempio Samos, ed il Turco non ritornerà mai, ἐνεβαίνοντες ἐποιήσουσεν ἡ Ἀριθλος τὸν ηγετοπολέτην τῆς Ρόδου σεβόμενοτάτου κ. Βαναρίν.

ζῆτημα κανονισθῆ μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας, ήμεῖς δὲν θὰ ἔχωμεν νάναμεγθῶμεν. Άλλον τὸ ζῆτημα υποβληθῆ, ως εἶναι δυνατὸν, εἰς τὴν ψῆφον τῆς Εὐρώπης, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Ἰταλία ως μεγάλη δύναμις θὰ δυνηθῇ νὰ ἐκφέρῃ ἐλευθέρως τὴν γνώμην αὐτῆς.

Τὸ ἀδιέξοδον διλημμα διαγινώσκεται εὐκόλως. Ἡ ἐπίσημος Ἰταλία εὐρίσκετο χροφαλισμένη ἐν πάσῃ περιπτώσει. Ἐξ ἑνὸς μὲν εἰχεν ἥδη ύπογράψει εἰρήνην ἐπιτρέπουσαν εἰς αὐτὴν νὰ παραχρατῇ τὰς νήσους μέχρι τῆς λήξεως τῆς ἐκκενώσεως, ἐξ αὐτῆς δὲ ἐξηρτάτο νὰ μὴ συντελέσῃ εἰς ἐπίσπευσιν τῆς πράξεως ταύτης, ἡτις ἄλλως θὰ ἔδιδε πάντοτε ἀφορμὴν εἰς ἐρμηνείαν ἀλλοτικωτάτην. Ἐξ ἑτέρου δὲ ἡ Ἰταλία είχε τὰς χειρας ἐλευθέρας, δπως πειραθῆ νὰ ἐπιφέρῃ ἀναθολήν εἰς τὸ ζῆτημα, δτε θὰ ἐπήρχετο δ χρόνος συνενοήσεως ἀπ' εὐθείας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς καθομολογήσεως τῆς εἰρήνης. Ἔτι δὲ πλέον, είχεν ἐπιφυλάξει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νάκουσθῆ ἐνώπιον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δικαστηρίου ἡ γνώμη αὐτῆς, γνώμη περὶ ἣς δυςτυχῶς δὲν εἴμεθα βέβαιοι μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν γράφω.

Αληθῶς δὲ εἰπεῖν ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ αἱ προξωριναὶ ἀρχαὶ τῶν νήσων ἐγκατέστησαν τὰ ἵταλικὰ τελωνεῖα, τὰ κυβερνητικὰ ταχυδρομεῖα, τὸ μονοπώλιον τοῦ ἄλατος καὶ τοῦ κάπνου, τὰ λιμεναρχεῖα, τοὺς καραβινιέρους, αὐτὰ τὰ ἵταλικὰ δικαστήρια. Καὶ ταῦτα πάντα ἐτελοῦντο μῆνας ὅλους πρὸ τῆς ἡμέρας καθ' ἣν δὲ πρωθυπουργὸς τῆς Ἰταλίας ἐν συνεντεύξει δημοσιεύσιογ ἐν τῷ «Βῆματι» (Τρίβυνα) τῆς 8/21 Ὁκτωβρίου ἐπέμενεν, δτι ἡ κατάληψις ἦτο καθαρῶς στρατιωτική καὶ προσέθετεν, δτι «Τοῦτο είναι τοσούτῳ μᾶλλον ἀληθὲς, καθ' ὃσον οὐδεμίαν ἐγκατεστήσαμεν ἐν ταῖς νήσοις ἀρχὴν, οὐδεμίαν διοίκησιν, ἀφονούτες τοὺς νησιώτας ναύτοκυβερνῶνται».

Άλλον εἶναι δλως νέα ἀντιληφις αὐτοκυβερνήσεως ἔκεινη ἡτις ἐμποδίζει τοὺς νησιώτας νὰ ἐκφράζωσι τὰ ἔθνικὰ αὐτῶν

αισθήματα, ἀπαγορεύει πᾶσαν διαδῆλωσιν, παρακωλύει τὴν ἀναπέτασιν τῆς ἐλληνικῆς σημαίας, διαταράσσει αὐτὰς τὰς θρησκευτικὰς ἑορτὰς αὐτίνες ἐτελοῦντο ἐλευθέρως ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας. Ή θέα τῆς ἐλληνικῆς σημαίας ταράσσει τὰ νεῦρα τῶν Ἰταλῶν. Οἱ ἀρχοντες τῶν νήσων ὅσοι δὲν ἥθελον νὰ ὑποκύψωσιν εἰς τὸν διωγμὸν πάσης ἑθνικῆς ιδέας ἀπηλάθησαν ἐνίστε. Καὶ, ὡς εἰ μὴ ἥρκουν ταῦτα πάντα, ὅτε ὁ ἐλληνικὸς τύπος ἀπῆχει τὰ παράπονα τῶν νησιωτῶν ἐπὶ τοῖς ἀδικήμασι τῆς νέας ταυτῆς κυριαρχίας, αἱ Ἰταλικαὶ ἐφημερίδες εὗρισκον πρόφασιν, διπος ἀναλάβωσιν οὐ μόνον ἐναντίον τῶν νησιωτῶν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ ἐλληνισμοῦ δλοκλήρου ἐκστρατείαν διημέραι ἔχθρικωτέραν.

Ἡδύνατο νὰ νομίσῃ τις τὸ πρῶτον, δτι μόνοι οἱ Ἰταλοὶ μεγαλοπρεπεῖς μετεῖχον τοῦ ἀγῶνος τούτου, βλέπων ἐπιδεικνυομένας ὅλας τὰς ἐνδόξους ἀναμνήσεις τῆς θαλασσοκρατίας τῆς Βενετίας καὶ τῆς Γενούης. Ἐγίνετο φανερὸς λόγος περὶ ὑπερμέτρου μεγεθύνσεως τῆς Ἐλλάδος, περὶ τῆς μελλούσης αὐτῆς ὑπερβολικῆς δυνάμεως ἐν τῷ Αἰγαίῳ, περὶ κινδύνων τῆς Ισορροπίας ἐν τῇ Μεσογείῳ. Προέβησαν μάλιστα καὶ ἀπώτερον ἀνηλθον εἰς χρόνους ἀρχαιοτέρους τῆς Βενετίας καὶ τῆς Γενούης, εἰς τὰς ἡμέρας τῆς Ῥώμης, δτε ἡ Μεσόγειος ἐκαλεῖτο Mare nostrum, τοῦθ' διπερ μεθερμηνεύεται Ἰταλιστὶ Mare postro (ἡμετέρα θάλασσα). Η θάλασσα αὕτη ἔπρεπε νὰ είνει ἀνοικτὴ πρὸς τὴν Ἀνατολὴν, ἔλεγον· ἀλλ' ὑπὸ τὸν τύπον τοῦτον δὲν ἀπεκρύπτετο ἡ ἐπιθυμία νὰ ἴσωσι τὴν Ἰταλίαν δεσπόζουσαν τῆς ὁδοῦ ταύτης. Καὶ τέλος δὲν ἀπέκρυπτον, δτι, λαμβάνομένης ὑπὸ ὅψιν τῆς μελλούσης διανομῆς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἡ Ἰταλία ὥφειλε νὰ κατέχῃ ἔρεισμά τι χάριν τῆς ἐπιδράσεως αὐτῆς καὶ τῶν πρὸς τὸ ξῆρτημα τοῦτο συνδεομένων Ἰταλικῶν συμφερόντων. Η Ῥόδος μετὰ τῆς Ἀστυπαλαίας ἡ ἄνευ αὐτῆς θὰ ἥτο ἐπίκαιρος σκοπιὰ ἐν μέλλοντι τοιούτῳ.

Καὶ ἡ μὲν πεφωτισμένη κοινὴ γνώμη, ἀγειπροσωπευμένη

ιπ' ἀνδρῶν ἔξεχόντων ἐν τῷ κόσμῳ τῶν λογίων καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πολιτικῇ, ἡτο εὑμενῆς πρὸς τὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος. 'Αλλ' ἐν τῷ ἴταλικῷ τύπῳ δλίγοι μόνον κάλαμοι ἀντετάσσοντο εἰς τὰς βλέψεις τῶν μεγαλοθέστων. Έξαιρουμένου τοῦ Φιλελληνικοῦ συλλόγου τοῦ Ταυρίνου, οὐ προεδρεύει δικαστής κ. Μιχαηλάγγελος Μπαλλιάς, τινῶν καθηγητῶν, οἷος δικαστὴς Ναπολέων Καλογιάννης τῆς Νεαπόλεως, τῶν ἀρθρων τοῦ γηραιοῦ Ι. Μονέτα καὶ τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ ἐν τῇ Διεθνεῖ ζωῇ (Vita Internazionale) καὶ τοῦ ἀνωνύμου συγγραφέως φυλλαδίου ὑπὸ τύπου ὑπομνήματος ἐπιγραφομένου Pro Isole Egee, ὑπῆρχον κυρίως βουλευταί τινες, δικάλλης καὶ δικαστολάτης, οἵτινες ἀπειρῶντο νάποδεξίωσι τὸ ἀπισφαλὲς τῆς μεγαλοθεατικῆς ἐκείνης δρμῆς τῆς προδαινούσης πάντοτ' ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὰ πρόσω. "Οσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὸν Μπιασσολάτην, ἡ κριτικὴ αὗτοῦ ἡτο τοσούτῳ μᾶλλον ἀξία λόγου καθ' ὃσον δὲν ἥδιαφόρει περὶ αὐτῶν τῶν συμφερόντων τῆς Ἰταλίας. «Οὐχὶ ἐξ ιδεώδους συμπαθείας, ἔλεγέ μοι μετὰ τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἀξιομνημονεύτου ἀρθρου του ἐν τῷ «Ἀγγελιαφόρῳ» (Messaggero) τῆς 8/21 Ιανουαρίου, ὑπερμαχῶ τῶν δικαίων τῆς Ἑλλάδος· αὐτὸς καὶ μόνον τὸ ιδίον συμφέρον τοῦ ἔθνους μου μὲν ὀθεῖ πρὸς τοῦτο».

Τὸ τελευταῖον δὲ ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα ἐπιχείρημα τῶν Ἰταλῶν μεγαλοθεατῶν ὑπῆρξεν δι παράτολμος ισχυρισμὸς ἐξ ἐνδεικτῶν διαφορῶν τῶν μεταξύ τοῦ ιδεώδους συμπαθείας καὶ τοῦ ἀπευχόμενος τὴν ἀπάνοδον τῶν Τούρκων, ὡν φοβοῦνται τὰς ἐκδικήσεις, δὲν διάκεινται εύνοϊκῶς πρὸς τὴν μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἔνωσιν, ἐξ ἑτέρου δὲ, δι τοῦ Ἐλληνες κάτοικοι τῶν νήσων μόνον τὴν ἐν αὐταῖς μειονοφυγῶν ἀποτελοῦσι.

Καὶ τὴν μὲν πρώτην ἀπόφανσιν διαφεύδουσι τρανῶς αἱ ἐπανειλημμέναι διαδηλώσεις τῶν νησιωτῶν, τὰ ὑπομνήματ' αὐτῶν καὶ τὰ φηφίσματα τὰ ὑποβληθέντα εἰς τὸν κ. Ἐδουάρδον Γκρέη καὶ εἰς τοὺς ἐν Λονδίνῳ πρεσβευτάς. Ως πρὸς δὲ τὸν πληθυσμὸν, οὗτος εἶναι καθ' ὅλοκληρὰν Ἑλληνικὸς ἐν ἀπάσαις

ταῖς νήσοις, ἐξαιρουμένης τῆς Ρόδου, ὅπου ὑπάρχουσιν ἐπ' ἵσης Μουσουλμάνοι: καὶ Ἰουδαῖοι. Συμφώνως πρὸς ἑλληνικὴν στατιστικὴν, ἃν ἔχω ἐνώπιον μου, οἱ Ἑλληνες τῆς Ρόδου ἀνέρχονται εἰς τὸν στρογγύλον ἀριθμὸν 38 000, οἱ Μουσουλμάνοι εἰς 4 500 καὶ οἱ Ἰουδαῖοι εἰς 2 500. Δὲν δύναται δὲ νὰ ἐπηγγηθῇ πῶς ἡ ἀπογραφή, ἃν διενήργησεν ἐπ' ἑσχάτων ὁ στρατηγὸς Ἀμέλιος, περιλαμβάνει ἀριθμὸν κατοίκων παρὰ πολὺ μικρότερον, κατ' ἥτις 17 246 ἀρθοδόξων (διὰ τί ὅχι Ἑλλήνων;), 6 490 Μουσουλμάνων, 4 290 Ἰουδαίων καὶ 318 καθολικῶν, ἐν σύνφ. 28 344. Γίνεται δῆλον, ὅτι ὁ μὲν ἀριθμὸς τῶν Τούρκων καὶ αὐτῶν τῶν Ἰσραηλίτων παριστάνεται κατὰ τὸν Ἀμέλιον κατά τι ηὑξγμένος, ἀλλ' ὁ τῶν Ἑλλήνων εἶνε ἡλαττωμένος ὑπερέκαινα τοῦ ἕμπισεος¹.

'Ως πρὸς δὲ τὸν καθ' ὅλου ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῶν Δωδεκανήσων στατιστικὴ δημοσιευθεῖσα ἐν Ἰταλίᾳ ἀναβιβίζει αὐτὸν εἰς 108 194. Ο δὲ ἀριθμὸς τῶν ἑλληνικῶν σχολείων τῶν νήσων τούτων ἀνέρχεται εἰς 89 μετὰ 190 διδασκάλων καὶ 8 901 μαθητῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἐν δὲ Ρόδῳ εἰς 55 μετὰ 89 διδασκάλων καὶ 3 226 μαθητῶν².

Τῷ δὲ λοιπῷ τῶν νήσων δὲν διαμφισθῆται ὁ ἑλληνικὸς χαρακτήρ, ἐπειδὴ δὲν συγχέονται τὰ κατ' αὐτὰς, ἀτε μὴ κατεχομένας ὑπὸ τῶν Ἰταλῶν. Ἀλλως δ' ἡ κατάληψις τῶν νήσων τούτων παρὰ τῆς Ἑλλάδος, ἢτις ἥδη κατέχει αὐτὰς, ἐνισχύει τὰ δικαιώματα τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐπ' αὐτῶν, αἵτινες ὑπῆρξαν πάντοτε ἐκθύμως ἑλληνικαί. Υπάρχουσι μάλιστα μεταξὺ αὐτῶν τινες ἀρρήκτως συνδεδεμέναι πρὸς τὴν ἱστορίαν τῶν ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας θυσιῶν. Ἀρχεῖ νὰ μνημονεύσω τῆς Λήμνου

¹ Κατὰ τὴν στατιστικὴν τὴν δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ ἰταλικῷ Memorandum pro Isole Egee ἐν τῷ παραρτήματι ἦπ' ἀριθ. 1 ἡ 'Ρόδος' ἔχει ἐν σύνφ. 37 777 κατοίκους.

² 'Ἔσε τὸ παρότητημα ὑπ' ἀρ. 1 τοῦ Memorandum pro Isole Egee. — Ἡ ἦπ' ὅφει μου ἑλληνικὴ στατιστικὴ τῶν Δωδεκανήσων ἀναγράφει 105 500 κατοίκους, ἢτοι ὄλιγωτέρους τῶν 108 194 τοῦ Memorandum.

καὶ τῆς ἡρωΐδος αὐτῆς παρθένου Μαρούλλας, ὅτις γῆγανίσθη γενναιότατα τὸν δέκατον πέμπτον αἰώνα, ὅπως σώσῃ τὴν πάτριον νῆσον ἀπὸ τῆς ὁθωμανικῆς κυριαρχίας, τὰ Ψαρὰ καὶ τὴν Χίον, αἵτινες μετέσχον τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καθ' ἣν ἄλλως καὶ ἔπαντα τὰ Δωδεκάνησα παρὰ τὰς προνομίας ὧν ἀπῆλαυνον. Η δὲ Κρήτη καὶ ἡ Σάμος κατέχουσι θέσιν δλως ἴδιαιτέρων, ἔκεινη μὲν ἔνεκα τῶν μικρῶν αὐτῆς ἀγώνων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἢν εἶχε παρασκευάσει· διὰ τῶν ἴδιων αὐτῆς ὅπλων, αὕτη δὲ διὰ τῶν προνομίων αὐτῆς, ἅτινα κατέστησαν αὐτῶς εἰπεῖν αὐτὴν κυρίαν τῆς ἴδιας ἔσωτῆς τύχης.

*Αλλ' ὑπάρχουσιν ἀντιρρήσεις ἄλλης φύσεως, ἃς ἀντιτάσσουσι διά τινας τῶν νήσων τῶν ἥδη κατεχομένων ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων. Λέγουσι περὶ τῆς Χίου καὶ τῆς Μυτιλήνης, ὅτι κείνται παρὰ πολὺ πλησίον τῆς μικρασιατικῆς ἀκτῆς καὶ θὲ δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ὡς δρμητήρια κατ' αὐτῆς, καὶ περὶ τινῶν τῶν βορείων νήσων, κυρίως τῆς Τενέδου καὶ τῆς Ἰμβρου, ὅτι ἔνεκα τῆς πλησιεστάτης αὐτῶν θέσεως παρὰ τὰ Δαρδανέλλια πρέπει νὰνήκωσιν εἰς τὸ κράτος τὸ δεσπόζον τούτων τῶν στενῶν.

*Αλλ' αἱ ἀντιρρήσεις αὗται δὲν δύνανται νὰ ἔξασθενήσωσιν οὔτε τὸ γεγονός τῆς κατοχῆς αὐτῶν ὑπὸ τῆς Ἐλλάδος οὔτε τὸ ἐπιχείρημα τῆς θελήσεως τῶν κατοίκων. Ως πρὸς δὲ τὸν ὑποτιθέμενον κίνδυνον ἐκ μέρους τῆς Ἐλλάδος, οὗτος δύναται πολὺ εὐκόλως νὰ ἔξουδετερωθῇ διὰ τῆς ἀποτειχίσεως τῶν νήσων τούτων, συνεπαγομένης ἀμοιβαίνως καὶ τὸ ἀνοχύρωτον τῶν ἀντικειμένων εἰς τὴν Χίον καὶ τὴν Μυτιλήνην παραλίων. Η Ἐλλὰς οὐδεμίαν θὲ εἶχε δυσκολίαν νὰ ἐγγυηθῇ διὰ παντὸς τρόπου τὴν ἀσφάλειαν τῆς Μικρᾶς Ασίας. *Ἐγκειται ἐν τῷ ἴδιῳ αὐτῆς συμφέροντι τὸ νὰ ἴη τοὺς ἐν αὐτῇ οἰκουμέντας δμογενεῖς εὐδαιμονοῦντας ὑπὸ πολιτείαν φιλίως δικαιειμένην, ἐρειδομένην ἐπὶ τῶν ἀληθῶν ἀρχῶν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἔξασφραζούσαν τὴν πρόσθιον ἀπάντων τῶν λαῶν αὐτῆς ἐπὶ δικαιώμασιν· τοις.

‘Αφ’ οὐ ἔξητάσαμεν ἡδη τὸ ζῆτημα τῶν νήσων, ἐπιληφθώ-
μεν τοῦ περὶ τῶν ἑλληνικῶν συνόρων τῆς βορείου Ἡπείρου. Οἱ
ἑλληνικὸς στρατός ἀναγκάσας εἰς παράδοσιν τὰ Ιωάννινα μετὰ
μάχας ἥρωικὰς ἐναντίον τῶν φημιζομένων ὡς ἀπορθήτων δχυ-
ρωμάτων τοῦ Μπιζανίου, προεχώρησε πρὸς βορρᾶν μέχρι τῶν
δύσθιν τοῦ Ἀώου, καὶ κατέλαβε τὸ Ἀργυρόκαστρον, τὸ Δέλβι-
νον, τὴν Πρεμετήν καὶ τὸ Τεπελένιον. Ήδύνατο δ’ εὔκολώτατα
νὰ προχωρήσῃ μέχρι τοῦ Βερατίου καὶ τοῦ Αύλωνος τόσῳ μᾶλ-
λον καθ’ ὅσον οἱ Ἕλληνες εἶχον καταλάβει ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ
πολέμου τὴν Σάσσωνα. Η νησὶς αὗτη, γῆτις κατέχει ἔξαίρετον
στρατηγικὴν θέσιν, ἵτε κλείουσα τὸν εἰςπλουν τοῦ κόλπου τοῦ
Αύλωνος, εἶχεν ἀποτελέσαι μέρος τῶν βεντικῶν κτήσεων ἐν
τοῖς χρόνοις τῆς ἐν ταῖς Ιονίοις νήσοις βενετοκρατίας, μετὸ δὲ
ταῦτα εἶχε περιέλθει εἰς τοὺς Ἀγγλους. Η δ’ ἔνωσις τῶν νή-
σων τούτων κατέστησε τὴν Ἑλλάδα κυρίαν καὶ τῆς Σάσσωνος.
Καταλαμβάνοντες δ’ αὐτὴν οἱ Ἕλληνες τῷ 1912 οὐδὲν ἄλλο
ἔπραξαν ἢ ἔκεινο δπερ ἐδικαιοῦντο νὰ πράξωσιν ἡδη τῷ 1863.
Ως πρὸς δὲ τὸν Αύλωνα ἡ Ἑλλὰς δὲν τιθέλησε νὰ παροξύνῃ
τὴν εὐπάθειαν τῆς Ἰταλίας καὶ εἶχε δηλώσει εἰς αὐτὴν, διὶ^{μελλοντικόν}
ἔμελλε νάποστῇ αὐτοῦ.

Ἀργότερον δὲ μόνον, δτε τὸ ζῆτημα τῆς Σκόδρας καὶ τῶν
συνόρων τῆς βορείου Ἀλβανίας ἐλύθη συμφώνως πρὸς τοὺς πό-
θους τῆς Αύστρας, αἱ ἐπιφυλάξεις τῆς Ἰταλίας περὶ τῆς ἐπ-
εκτάσεως τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν βόρειον Ἡπειρον μετεβλήθη-
σαν κατ’ ὀλίγον αὐτόχρημα εἰς ἀντίστασιν.

Αἱ δὲ κυριώταται ἀντιρρήσεις τῆς Ἰταλίας ἐν τῷ ζητήματι
τούτῳ είναι ὁ ἔθνολογικὸς χαρακτὴρ τῶν ὅρίων τῶν διεκδικου-
μένων ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος καὶ οἱ στρατηγικοὶ λόγοι οἱ ἀναφερό-
μενοι εἰς τὴν ἀσφάλειαν τοῦ πορθμοῦ τοῦ Υδροῦντος.

Ἐξετάσωμεν τὰ δύο ταῦτα ζητήματα.

Ποὺ είνε τὰληθινὰ δρια τῇς Ἡπείρου; Ποὺ ἀρχαται ἡ Ἀλ-

εανία, γις χάριν διεκδικεῖται μέρα μέρος τῶν χωρῶν τῶν καταληφθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ: Ἐχομεν τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικαλεσθῶμεν πρῶτον τὰς ἴστορικὰς ἀναμνήσεις, καίτοι ἐν τῇ πολιτικῇ τούτων γίνεται υργίσις μόνον ἐν δεδομένῃ ὥρᾳ χάριν ἐκμεταλλεύσεως αὐτῶν ὑπὲρ τῶν ιδίων συμφερόντων, ἐν φάπ' ἐγαντίας λησμονῶντα: γι, ἀμελούνται: δταν δὲν εἰνε σύμφωνοι πρὸς τὰς ιδίας ἐπιθυμίας.

Ἄποδ χρόνων ἀμνημονεύτων γι "Ηπειρος, καίπερ διακρινόμενη τῆς Ἰλλυρίας, προεχώρει πολὺ ύφηλά. Ἑλληνικαὶ ἀποκλιταὶ, οίχη γι "Απολλωνία, γις τὰ λείψανα εὑρίσκονται ἀκόμη ἐν μικρῷ ἀποστάσει πρὸς βορρᾶν τοῦ Λύλωνος, καὶ γι "Επιθαμνος, γιας κατείχε τὴν θέσιν τοῦ Δυρραχίου, δὲν ἐπέβαλλον μόνον χαρακτήρα ἐλληνικὸν εἰς σύμπασαν τὴν παραλίαν, ἀλλὰ καὶ τοσαν κέντρα τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ διαδεδομένου ἀνὰ πᾶσαν τὴν χώραν. Ήτο ἄλλως ὁ μόνος πολιτισμὸς χώρας οἰκουμένης ὑπὸ λαῶν, οἵτινες ἐπὶ χιλιετηρίδας ὅλας δὲν τῆδεν θησαν νάποτελέσωσι μέχρι τῶν καθ' ἥμῶν χρόνων συνεργὸν τῆς ἀνθρωπίνης προόδου. Μέχρι δὲ τίνος βαθμοῦ οἱ Ἰλλυριοὶ ὑφεσταντο τὴν ἐπιθρασιν τοῦ ἐλληνισμοῦ ἀποδεικνύεται: ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν ἐνίων νομισμάτων τῶν βασιλέων τῆς Ἰλλυρίας περιελθόντων μέχρις ἥμῶν, αἵτινες εἰνε ἐλληνικαί.

Διὸ τοῦτον τὸν λόγον δὲν δύναται νὰ γείνη σπουδαῖος λόγος περὶ ἴστορίας τῆς Ἀλβανίας, ἐπειδὴ αἱ παριπέτειαι τῆς χώρας ταύτης είνε στενότατα συνδεδεμέναι πρὸς τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος ἐν τε τῇ ἀρχαιότητι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βυζαντιακῆς ἀρχῆς.

Οἱ ἀλβανόφιλοι τῆς Ἰταλίας ἀρέσκονται συνδέοντες τὰς τύχας τῆς Ἀλβανίας πρὸς τρία δύνατα, τὸ τοῦ Πύρρου, τὸ τοῦ Σκενδέρβεη καὶ τὸ τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ.

Καὶ τὸ μὲν νὰ γίνηται λόγος περὶ τοῦ Πύρρου, τοῦ βασιλέως ἐκείνου τοῦ ἐνώπιον τοῦ σκῆπτρον αὗτοῦ σύμπασαν τὴν "Ηπειρον καὶ ὅστις ἐκκυχάτο ὅτι γίτα ὁ βασιλεὺς τῶν

ΑΠΕΙΡΩΤΑΝ· ώς λέγουσι: τὰ νομίσματ' αὐτοῦ, εἶναι αὐτόχρημα
ἀστεῖον. Ως πρὸς δὲ τὸν Σκενδέρβεγην ἢ ζωτικότης αὐτοῦ εἶναι
ἀχώριστος ἀπὸ τῆς δρακτηριδητεῖς θῆν ἐπιδεικνύει ἡ βυζαντιακὴ¹
αὐτοκρατορία, καὶ πέρ εἰς τὰ ἔχατα περιωρισμένη ἐπὶ τοῦ τελευ-
ταίου τῶν Παλαιολόγων, καὶ ἀπὸ τῶν μεγάλων ἀγώνων τοῦ
Ἰωάννου Οὐρωπίδου ἐναντίον τῶν Ὀθωμανῶν. Οὗτος οὐδεὶς ὑπο-
λείπεται ἀλλος ἢ δὲ Ἀλῆτας, ἐξαίρετος ἀληθῶς ἐντιπρόσω-
πος τῆς ἀλβανικῆς ὀμότητος καὶ ἀπιστίας, πρότυπον εἰς δεῖ
ἄξιομνημόνευτον τῆς καταστρεπτικῆς τάσεως τοῦ λαοῦ τούτου.

Αλλὰ διέ τί λησμονεῖται ἡ βασιλισσα Τεῦτα, ἢν δὲν ἐνε-
θυμήθησαν ἡ μόνην ἐπ' ἐσχάτων ἐν τῷ ὑπομνήματι τοῦ Ἰταλι-
κοῦ ἐπιτελείου; Μήπως διότι ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τοῦ Ἰλλυρικοῦ πο-
λέμου τῶν Ρωμαίων κατ' αὐτῆς τὸ δνομα τῶν Ἰλλυριῶν συ-
νέεται πρὸς μόνην τὴν Σκόδραν, τὰ δὲ νότια τῆς χώρας ἀνή-
κουσιν ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις μετὰ τῶν παρακειμένων νῆσων
εἰς τοὺς Ἐλληνας, οἵτινες ἐπασχον ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν καὶ τῆς
πειρατείας τῶν Ἰλλυριῶν, χαρακτηριζομένων ὡς βαρβάρων¹? Ή
μήπως διότι οἱ Ρωμαῖοι μετὰ τὴν κατὰ τῶν Ἰλλυριῶν νίκην
οὐδὲν ἡδυνήθησαν νὰ πράξωσι κάλλιον, διπάς εἰςαγάγωσι τάξιν
εἰς τὴν χώραν καὶ καταστήσωσιν εἰς αὐτὴν αἰσθητὰ τάγαθὰ κα-
λῆς διωκήσεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, ἢ νὰ παραβάσωσιν αὐτὴν εἰς
ἕνα τῶν Ἐλλήνων νησιωτῶν, Δημήτριον τὸν Φάριον, τὸν οὗτος
ἐπονομαζόμενον ἐκ τῆς γενετείρας Φάρου, τῆς τημερινῆς Le-
sina; Ή τέλος ἀπειωπάτο ἡ Τεῦτα ἔνεκα τῆς δυσαρέστου
συμπτώσεως, καθ' ἥν ἡ διηγησις περὶ τῆς ἐναντίον αὐτῆς στρα-
τείας τῶν Ρωμαίων παρέχει εἰς τοὺς νεωτέρους ἱστορικοὺς τῆς
Ρώμης τὴν εὐκαιρίαν νένεύρωσιν ἐν τοῖς Ἀλβανοῖς τῆς σῆμαρον

¹ *Die Mommies Römische Geschichte* Tόμ. Α' σ. 651: Die griechischen Ansiedelungen in diesen Gegenden, die Inselstädte Issa (Lissa) und Pharos (Lesina), die wichtigsten Küstenplätze Epidamnos (Durazzo) und Apollonia (nördlich von Avlona am Aoos) hatten natürlich vor Allen zu leiden und sahen sich wiederholt von den Barbaren belagert.

τοὺς ἀξίους συνεχιστὰς τῆς λγετεῖας τῶν ἀρχαίων Ἰλλυριῶν¹;

Πράγματι οἱ Ἀλβανοὶ μόνον καθ' οὗς χρόνους καὶ ἐν οἷς τόποις γέλθον εἰς ἐπαφὴν πρὸς τοὺς Ἐλληνας γῆσυνήθησαν ἐν τῇ συγκράσει μετὰ τῶν Ἐλλήνων γάποβάλωσι τὰς κακὰς αὐτῶν κληρονομικὰς ἔξεις καὶ μεταβληθῶσιν ἐπὶ τὸ βέλτιον. Ή δὲ θνικὴ συγχώνευσις παρῆγαγε θαυμάσια ἀποτελέσματα ὅπου ὑπῆρξε τελεία, καθ' ἡ δυνάμεθα νὰ ἴσθωμεν παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς ἐποίχοις τῆς Πελοποννήσου, τῆς Ἀττικῆς καὶ τινῶν ἐλληνικῶν νήσων, τοῖς Σουλιώταις καὶ τοῖς Χειμαρριώταις τῆς Ἡπείρου. Άλλ' η ἐπικράτησις τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ η ἐκπολιτιστικὴ ἐπιδρασίς παρατηροῦνται καὶ ἐκεῖ ὅπου οἱ Ἀλβανοὶ δὲν ἀπέβαλον τελείως τὸν θνικὸν αὐτῶν χαρακτῆρα η ἐξακολουθοῦσι: νὰ διαδιώσι: συναναμεμιγμένοι: μετὰ στοιχείων ἐλληνικῶν. Οὓδεις προσηλυτισμὸς, οὔτε δὲ ταλικὸς, δὲ καὶ νεώτερος, οὔτε δὲντρικός, δὲ πολὺ ἀρχαιότερος, ἀτε ἀναρχόμανος ἥδη εἰς τοὺς χρόνους τῆς Μαρίας Θηρεοίας, κατώρθωσεν οὐδὲ θὰ κατορθώσῃ ποτὲ νὰ μαλάξῃ αὐτοὺς καὶ ἀγάγῃ εἰς τὴν τάξιν καὶ τὸν πολιτισμὸν ὃς δὲ συγχρωτισμὸς μετὰ τοῦ ἐλληνισμοῦ.

Διὰ τοῦτον δὲ τὸν λόγον δὲν θὰ μόνον δικαιοσύνη πρὸς τὰ δίκαια τοῦ ἐλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ύπηρεσία παρεχομένη εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν εἰρήνην καὶ εἰς τὸν πολιτισμὸν. τὸ νὰ μὴ ἀποσπαθῶσιν ἀπὸ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν ἐδάφη ἀνήκοντα εἰς αὐτὰς, διπας προσαρτηθῶσι βιαίως εἰς τὸ δημιουργηθησόμενον ἀλβανικὸν κράτος. Ἐπεινειλημμέναι: ξέναι: ἐπιδρομική, ἐπανειλημμέναι προσηλυτιστικὴ: ἐνέργειαι, ἐπανειλημμέναι: ἀπόπειραι τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ καὶ τῆς Πύλης δὲν γῆσυνήθησαν νὰ μεταβάλωσι τὸν

¹ Mommsen ἦν' ἄν. Τόμ. B' σ. 118: Die Illyrier waren damals wie ihre heutigen Nachfolger auf den albanesischen und montenegrinischen Bergen zu Nichts so geübt wie zum Raubleben. Περὶ τὰ λεγόματα ὡπὸ τοῦ Niebuhr Τόμ. Γ' σ. 584 περὶ τοῦ βρούλεως τῶν Ἰλλυριῶν Γλωσσιῶν. Für einen Illyrier, von dessen Feilheit und Raubsucht im Charakter der Albanesen herstammt, war der Preis einer ungeheueren Summe sicher eine weit gefährlichere Versuchung als Schrecken.

έθνικὸν χαρακτῆρα τῶν βορείων πειραιών χωρῶν, ἃς αὗτοὶ οἱ Ρωμαῖοι ὀνόμαζον Νέαν Ήπειρον (Nova Epirus) η Ἐλληνικὴν Ἰλλυρίαν (Illyria Graeca).

Ο ἔλληνικὸς στρατὸς, προχωρήσας μόνον μέχρι τοῦ Τεπελενίου, δὲν διέβη πέραν τῶν ἔθνικῶν ὁρίων τῶν ἐνδεικνυομένων ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, τὰν ἔλληνικῶν σχολείων καὶ ἐκκλησιῶν καὶ τῆς ἐλληνικῆς συνειδήσεως τῆς χώρας. Ἀπ' ἐναντίᾳ μάλιστα ἐπ' ἐσχάτων κατὰ τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Διαδόχου τοῦ ἐλληνικοῦ θρόνου εἰς τὰς κατακτυθείσας χώρας παρέστημεν εἰς τὸ θέαμπτο τῆς ὑπὸ τῶν οἰκούντων πέραν τοῦ Ἀφίου ὅπερι διελήφθη εἰς αὐτὸν εὐχῶν καὶ προεκλήσεων προχωρήσεως τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ μέχρις Αὐλῶνος καὶ Βερατίου. Λν δὲ λάθιμεν μόνον δψιν, δτι ἐν ταῖς πέραν τοῦ Ἀφίου ἐκείναις χώραις ὑπάρχουσιν 89 184 Ἔλληνες μετὰ 84 σχολείων καὶ 2 909 μαθητῶν, δύο ἐπισκοπῶν, 151 ἐκκλησιῶν καὶ 8 ἐλληνικῶν μονῶν, ἀποκλειόμενοι ἀπὸ τοῦ κατεχομένου ὑπὸ τῆς Ἐλλάδος ἐδάφους, καὶ δτι οἱ Ἀλβανοὶ αὐτοὶ τῶν χωρῶν ἐκείνων συμβιβάζονται ἄριστα μετὰ τῶν Ἔλλήνων, λαλοῦσι τὴν ἐλληνικὴν καὶ ὡς τὸ πλείστον μόνης τῆς ἐλληνικῆς ποιεῦνται χρῆσιν ὡς γλώσσης γραπτῆς, δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν, δτι τοιαύτη στρατιωτικὴ ἐπιχείρησις, γτις ἄλλως θὰ ἦτο εὐκολωτάτη εἰς τὸν νικηφόρον στρατὸν συνεργίᾳ τῶν εὐχῶν καὶ τῆς ὑποστηρίξεως τῶν ἐγκατοίκων, οὐδὲν θὰ παρουσίαζε τὸ παράκοπον.

Καὶ δημος ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις δὲν προέβη μέχρι τοσούτου. Ἐν τῷ ὑπομνήματι τῶν Ἔλλήνων ἀνιπροσώπων τῷ ὑποβληθέντι εἰς τὴν ἐν Λονδίνῳ συνδιάσκεψιν ἐξητήθη μόνον γραμμῆι συνόρων, γτις, ἀφορμωμένη ἐκ τοῦ μικροῦ ὄρμου Γράμματα (Δεδεῖλ) καὶ προχωροῦσα μέχρι τοῦ σημείου Κγιόρε τῶν Ἀκροκεραυνίων, θὰ κατηγυθύνετο ἐκεῖθεν διὰ τῆς ἀνω Σουσίκας εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Κεπίν, ἐκεῖθεν δὲ θὰ ἔφθανεν εἰς τὴν συρροήν τοῦ Δρίνου καὶ τοῦ Ἀφίου, καὶ, ἀκολουθοῦσα τὸ βεῦμα τοῦ πεταμοῦ τούτου μέχρι τῆς Κλεισούρας, θὰ ἐτρέπετο πρὸς τὰ

βορειοανατολικά, ἐπειτα πρὸς ὁντολόχους, καὶ θὰ ἡκολούθει τὴν ὄροσειρὰν Δαγκλῆ μέχρι τῆς καρυφῆς τοῦ Βουνάρ, ὅπου θὰ ἔξικνετο εἰς τὰ σύνορα τῆς θυτικῆς Μακεδονίας.

Τοιαύτη γραμμή συμπεριλαμβάνει τοὺς Ἀγίους Σαράντα, τὴν Χιμάραν, τὸ Αργυρόκαστρον, τὸ Δέλδινον, τὴν Πρεμετήν καὶ ἀπωτέρῳ τὴν Κοριτσίν καὶ τὴν Μοσχόπολιν, ἀνηκόσσας ἄλλως μᾶλλον εἰς τὴν Μακεδονίαν ἢ εἰς τὴν βόρειον Ἕπειρον.

Οἱ κάτοικοι τοῦ διαμερίσματος τῆς Χιμάρας λαλοῦσι τὴν ἑλληνικὴν καὶ γρανίσθησαν πάντοτε ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ιδέας.

Οἱ ἐν αὐτῇ ἐγκαθιδρυμένοι Ἀλβανοί εἰνε ἀπλῶς ἀπόγονοι μεταναστών φυγόντων τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα τὸ ξέφος τῶν

Οθωμανῶν καὶ δικαωθέντων εἰς τὴν ὁρεινὴν ταύτην χώραν, ὅπου συνανεμίχθησαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, μεθ' ὧν καὶ συνέπρα-

ξαν πάντοτε. Οἱ Χιμαριώται μόλις τῷ 1518 ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Τούρκους, ἐπὶ τοῦ Σελίμ Α', δεῖτις ἡναγκάσθη νὰ χορη-

γήσῃ εἰς αὐτοὺς διάφορα σπουδαῖα προνόμια. Ἄλλ' οὐχ ἡτού τὸ φιλελεύθερον αὐτῶν πνεῦμα καὶ δι πατριωτισμὸς ὥθησαν αὐ-

τοὺς πολλάκις εἰς τὸ νὰ δράξωσι τὰ δπλα. Πᾶσα κίνησις τοῦ

ἑλληνισμοῦ κατὰ τῆς τουρκικῆς τυραννίας εὗρισκε καὶ αὐτοὺς ἑτοίμους πρὸς ἐπανάστασιν. Αἱ δὲ μάλιστ' ἀμελικτοὶ ἐπαναστά-

σεις αὐτῶν ὑπῆρξαν ἢ τοῦ 1570, ἢ τοῦ 1684 καὶ ἢ ἐπακολου-

θῆσσασ εἰς τὸν μεταξὺ τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Τουρκίας πόλεμον περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου διῆδον αἰῶνος. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις

τοῦ Ἀλῆ πασσαὶ ὑπῆρξαν αφοδρότατοι ἀντίπαλοι τῆς τυραννίδος αὐτοῦ. Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ ἱστορία τοῦ καθολικοῦ προσηλυτισμοῦ ἐν

τῇ Ἀλβανίᾳ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἀλη-

θοῦς ἔθνικοῦ χαρακτῆρος τῆς Χιμάρας. "Οτα κατὰ τὸν δέκα-

τον ἔβδομον αἰῶνα ἐπεζητήθη προσηλυτισμὸς τῶν Χιμαριώ-

τῶν εἰς τὸ καθολικὸν δόγμα, ἢ προπαγάνδα τῆς Ρώμης κατέ-

φυγεν εἰς Ἑλληνα ἀρνησθρησκον, τὸν Νεόφυτον Ροδινὸν, ὅπως

ἐμπιστευθῇ εἰς αὐτὸν τὸ ἔργον τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν ἦδύναντο νὰ

ἐπιδράπωσιν εἰς αὐτοὺς ἄλλως ἢ διὰ τῆς ἑλληνικῆς γλώσση-

Περὶ δὲ τοῦ Ἀργυροκάστρου, πόλεως ἐντελῶς ἑλληνικῆς ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς χρόνοις, ὁ Αύστριακὸς ἀλβανολόγος Hahn διηγεῖται, ὅτι ὑπὲρ πᾶσαν ἀλλήν πόλιν ἐν Ἡπείρῳ ἀντέστη ἐπιμόνως εἰς τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ¹. Οἱ αὐτὸς δὲ συγγραφεὺς μαρτυρεῖ ὅτι πάντες οἱ "Ἐλληνες τῆς χώρας ταύτης, ἃς ἀπαντεῖς οἱ κάτοικοι ποιοῦνται χρῆσιν τῆς ἑλληνικῆς, θεωροῦνται τὴν ἀλβανικήν ὡς γλώσσαν βάρβαρον". Εἰς δὲ τῶν νεωτάτων Γερμανῶν συγγραφέων τῶν διετρεξάντων τὴν Ἀλβανίαν, ὁ Philippson, θεωρεῖ, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀλβανοὶ τῶν περιχώρων τοῦ Ἀργυροκάστρου ἐννοοῦσι τὴν ἑλληνικὴν καὶ ποιοῦνται ἀναπόφευκτον αὐτῆς χρῆσιν². Οἱ δὲ ἔγγράμματοι τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῆς κατοχῆς κατελαμβάνοντο ὑπὸ θαυμασμοῦ ἀκούοντες ὅμιλοι οὐμένην ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ ἀπάσης τῆς περιοχῆς τοῦ Ἀργυροκάστρου ἑλληνικὴν καθαρωτέραν τῆς ἐν τοῖς περιχώραις τῶν Ἀθηνῶν λαλουμένης. Οἱ δὲ ἀριθμὸς τοῦ ὅλου σαντζακίου ἀνέρχεται κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου εἰς 97 964 Ἐλληνας καὶ 54 421 Μουσουλμάνους. Ἀριθμοῦνται δὲ ἐν τῷ καζά τοῦ Ἀργυροκάστρου κατὰ τὴν στατιστικὴν τοῦ Ἰταλοῦ Amadore Virgili 50 ἑλληνικὰ σχολεῖα ἔχοντα 1916 μαθητάς.

"Ἐπι δὲ καταφανέστερος εἶνε δ ἑλληνικὸς χαρακτὴρ ἐν τῷ καζά τοῦ Δελβίνου, ὅπου εὑρίσκομεν κατὰ τὴν ὁθωμανικὴν στατιστικὴν τοῦ 1908 ἐπὶ 21 836 κατοίκων 12 231 Ἐλληνας καὶ μόνον 4 155 ἀλβανοφώνους μεταξὺ τῶν Μουσουλμάνων. Περιλαμβάνει δὲ δ καζᾶς οὗτος κατὰ τὸν Amadore Virgili 24 ἑλληνικὰ σχολεῖα μετὰ 1063 μαθητῶν.

'Αλλ' ή πειστικωτάτη ἀπόδειξις περὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῶν χωρῶν τούτων εἶνε τὸ πλῆθος τῶν ἐν ταῖς περιοχαῖς τῆς Χ-

¹ Albanesische Studien s. 53: Argyrokastron widerstand unter allen Punkten vos Epiros der Herrschaft Ali Paschas am hartnäckigsten.

² "Ἐνθ" ἀν. s. 41.

³ Thessalien und Epiros 213.

μάρας καὶ τοῦ Δελβίνου χωρίων τῶν καταστραφέντων ὑπὸ τῶν Τουρκαλβανῶν κατὰ τὸν βαλκανικὸν πόλεμον, ὃν οἱ κάτοικοι ἔσωσαν τὴν ζωὴν αὐτῶν φεύγοντες εἰς τὴν νότιαν Ἡπειρον ἢ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὰ χωρία ταῦτα τὰ λαρυραγωγηθέντα καὶ πυρποληθέντα ἀνέρχονται εἰς ἐξήκοντα περίπου. Εἶνε δὲ προφανὲς, ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ δὲν γίθελον κάμει χρῆσιν τοῦ γιαταγάνου αὐτῶν καὶ τοῦ δάκυλου ἐναντίον διμεθυνῶν ἔχοντων τὴν αὐτὴν καὶ αὔτοὶ ἔθνικὴν συνείδησιν.

Προχειρένευ δὲ περὶ τῆς Πρεμετῆς, δὲν δύναται: νὰ ληφθῇ, ὅτι ἐν τῶν προαστείων αὐτῆς εἴνε τῇ γενέτειρᾳ τοῦ Ἀρσάκη ἐκείνου, διτις, ἀντιπροσωπεύων τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν ἐλληνικὴν συνείδησιν τῆς χώρας, ἀφιέρωσεν δλην αὐτοῦ τὴν περιουσίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ δὲ κληροδότημ' αὐτοῦ χρησιμεύει εἰς συντήρησιν τοῦ μεγίστου τῶν καθιδρυμάτων. τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν θηλέων ἐν Ἑλλάδι, τοῦ Ἀρσάκειου ἐκείνου τοῦ ἀποτελοῦντος συνοικίαν δλόκληρον ἐν αὐτῷ τῷ κέντρῳ τῶν Ἀθηνῶν μετὰ διεχιλίων μαθητρίων καὶ περιλαμβάνοντος τὸ διδασκαλεῖον ἐκείνο τῶν θηλέων, ἐξ οὐ ἐξέρχονται κατ' ἓτος ἑκατοντάδες διδασκαλισσῶν διαχεισσῶν τὴν παιδευσιν ἀνὰ πάσας τὰς ἐλληνικὰς χώρας.

Ανáλογον δὲ πρὸς τὸ Ἀρσάκειον τῶν Ἀθηνῶν είνε τὸ Ζάππειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δωρεὰ τοῦ οἶκου Ζάππα, καταγομένου ἐκ τοῦ Λαμπόβου, κειμένου πρὸς τὰ βορειοσαντολικὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου. Οἱ δύο ἀδελφοὶ Ζάππαι ἐκτὸς τοῦ κληροδοτήματος τούτου ἐν Κωνσταντινουπόλει κατέλιπον εἰς τὴν ἐλληνικὴν πατρίδα ἑκατομμύρια δλα χάριν τῆς βιομηχανίας. Τὸ μέγαρον τῆς ἐκθέσεως, τὸ καλούμενον Ζάππειον ἐκ τοῦ ὄνοματος τῶν ίδρυτῶν, είνε τῶν μεγίστων μνημείων τῆς πρωτευούσης τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ δὲ ὄνομα τῆς Μοσχοπόλεως, κτισθείσης τὸν δέκατον τέταρτον γι τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα, ἀποκαλυπτει εἰς ἡμᾶς δλόκληρον ἱστορίαν τῆς ἐμπορικῆς, βιομηχανικῆς καὶ πνευμα-

τικῆς ἀναγεννήσεως τῶν Ἑλλήνων τῆς προηγηθείσης τῶν ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως ἀγώνων. Τὰ ἐν αὐτῇ ἔργοστάσια ταπήτων καὶ ὑφασμάτων, περιζητήτων ἐν ταῖς χώραις τοῦ Αἴμου καὶ ἔξαγομένων μέχρι τῆς Αὔστριας καὶ τῆς Οὐγγαρίας, είχον καταστῆσει τὴν πόλιν ταῦτην πλουσίαν καὶ εὐημεροῦσαν· γρίθμει δὲ τούλαχιστον ἑννοεῖται χιλιάδας κατοίκων. Κλῆρος λόγιος, ὥργανωμένος ἐπὶ τῇ βάσει καταστατικοῦ εὑσυντάκτου, ὑπογεγραμμένου ὑπὸ ἑδομήκοντα καὶ τριῶν ιερέων τῷ 1713, σχολεῖα ἐλληνικὰ ἀνθούντα, παῖδες τῆς γῆρεος ἀνώτερον καλούμενον Νέα Ἀκαδημία καὶ συσταθὲν τῷ 1744, ἐν τῶν πρώτων ἐλληνικῶν τυπογραφείων, θίρυθὲν τῷ 1720, καὶ ἴκανδες ἀριθμὸς λογίων ἀποδεκανύουσι: τὰς προσδοσίας τοῦ πνευματικοῦ βίου τῶν πλουσίων ἐκείνων Ἑλλήνων βιομηχάνων καὶ ἐμπόρων. Τάρχειται τῆς Βουδαπέστης καὶ τῆς Βιέννης εἶναι πλήρη ἐγγράφων μαρτυρούντων τὴν βιομηχανικὴν αὐτῶν καὶ ἐμπορικὴν δραστηριότητα. Πλήν μεγάλης συμφορᾶς, προελθοῦσα ἐκ τοῦ φυνατισμοῦ τῶν Τουρκαλβανῶν, καταστρεψάντων τὴν πόλιν τῷ 1769, ἀνέτρεψε πᾶσαν ἐκείνην τὴν εὐημερίαν. Ἄλλα καὶ ἐκπατρισθέντες καὶ διασπαρέντες οἱ Μοσχοπολίται δὲν ἀπεγρυγήθησαν τὰ πατριωτικὰ αὐτῶν αἰσθήματα. Οἱ ἐπιτάριοι λίθοι τῆς ἐλληνικῆς ἐκκλησίας τῆς Βουδαπέστης μετὰ τῶν ἐλληνικῶν αὐτῶν ἐπιγραφῶν παρέχουσιν εἰς νῦνδες ἰδέαν ἴκανῶς σαρῆ τῆς διατηρήσεως τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῶν ίδεωδούς. Ο δὲ ἐπίμονος οὗτος πατριωτισμὸς διαδηλώνται ὑπὸ τῶν τριῶν γενεῶν τοῦ οἰκου Σίνα: Τὰ μέλη αὐτοῦ, ἀτιν' ἀπέβησαν βαρῶνοι ἐν Οὐγγαρίᾳ καὶ τραπεζίται ἐν Βιέννῃ, δὲν ἐπαυσαν νὰ στρέψωσι τοὺς δρυθαλμοὺς πρὸς τὰς Ἀθήνας, ὅπου θίρυσαν τὸ Ἀστεροσκοπεῖον καὶ τὴν ὄραιαν Ἀκαδημίαν¹.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Μοσχοπόλεως ὑπῆρξε μία τῶν αἰτιῶν τῆς αὐξήσεως τῆς Κοριτσᾶς, ἡς ἡ κτίσις ἀνέρχεται μόλις εἰς τὰ τέλη τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰώνος. Ἀριθμεῖ δὲ στήμεραν

¹ "Ils témoin de la famille Sinas à τὴν Vita Internazionale τοῦ Μεδιολάνου τῆς 7/20 Μαρτίου 1913 σ. 143.

περίπου 25 000 κατοίκων, ὡς 20 000 εἶναι "Ἐλλήνες ἢ ἔχουσι τελείαν ἐλληνικὴν συνεῖδησιν" τὸ δὲ υπόλοιπον συνιστάται ἐκ Τούρκων διαβιούντων ἐν τελείᾳ ὄρμονίᾳ μετὰ τοῦ ἐπικρατοῦντος ἐλληνικοῦ στοιχείου. Οἱ κάτοικοι τῆς Κοριτσᾶς ἔχουσιν ἐμπορικὸν πνεῦμα ἀξίον πλείστου λόγου· ιδίως δὲ σωρεύουσι μεγάλα πλούτην ἐν Αἰγαίῳ περιθέμα. Ἀλλὰ δὲν λησμονοῦσι τὴν γενέτειραν, ἐν γῇ παραθερίζουσιν ἢ ὅπου ἐπανέρχονται δριστικῶς, γενόμενοι πλεύσιοι. Ἐντεῦθεν αἱ ὥραιαι εὐρωπαϊκαὶ οἰκαὶ τῆς πόλεως ταύτης, εἰς τὴν ἐδόθη δικαίως ἢ ἐπωνυμίᾳ ἄλλων Ἀθηνῶν τῆς χώρας ἔκεινται.

Ἄλλα τὸ θαυμάσιον ἐν Κοριτσᾷ εἶναι τὸ κοινοτικὸν πνεῦμα καὶ τὴν ἀγάπην τῶν γραμμάτων, συνδυαζομένη μετ' ἐπιδεικτικῆς διαδηλώσεως τοῦ ἐλληνικοῦ αὐτῶν πατριωτισμοῦ. Καὶ χαρακτηριστικὸν μὲν πάντων τῶν Ἐλλήνων εἶναι τὸ βλέπειν αὐτοὺς κληροδοτοῦντας εἰς τὴν γενέτειραν καὶ εἰς τὴν μητέρα Ἐλλάδα μέρος τῆς ιδίας περιουσίας. Ἀλλ' ὅ τι ἀλλαχοῦ εἶναι συνήθεια καὶ αἰσθημάτων οἱ Κοριτσαῖοι ἐπιβάλλουσιν εἰς ἑαυτοὺς ὡς καθῆκον καὶ ὡς νόμον. Ἀπὸ μακροῦ ἦδη οὖδεις τῶν Ἐλλήνων τῆς Κοριτσᾶς θυνήσκει χωρίς νὰ καταλίπῃ κληροδότημα εἰς τὴν κοινότητα ἢ εἰς τὴν μεγάλην ἐλληνικὴν πατρίδα. Μνημονεύεται τὸ συγκινητικὸν ἐπεισόδιον πένητος, δεστις παρὰ τὴν ἐνδειαν αὐτοῦ ἔγγων νὰ κληροδοτήσῃ εἰς τὴν κοινότητα πᾶν ὅ τι ἐκέκτητο..., ἐξήκοντα λεπτά. Εἰς ταμεῖον κοινοτικὸν, καλούμενον λάσσον καὶ ἔγον εἰδικὸν δργανισμὸν, κατατίθενται ἀπασσι αἱ δωρεαὶ, τὰ κληροδοτήματα καὶ τὰ ἀφθονα εἰζοδήματα τῶν ἐκκλησιῶν τὰ προωρισμένα εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν. Ἡ κοινοτικὴ περιουσία ἀνέρχεται εἰς πέντε ἑκατομμύρια καὶ ὑπερέκεινα. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον αἱ ἐκκλησίαι, τὰ σχολικὰ κτίρια καὶ τὸ δρφανοτροφεῖον καὶ πτωχοκομεῖον τῆς Κοριτσᾶς εἶναι τῶν μεγαλοπρεπεστάτων σύμπαντος τοῦ ἐλληνισμοῦ. Μεταξὺ δὲ τῶν μεγίστων δωρητῶν ἀρχεῖ νὰ μνημονεύσω τοῦ Ἰωάννου Μπάγκα, δεστις εἰς μὲν τὴν γενέτειραν ἐκληροδότησε τὸ ὠραῖον

αὐτῆς Γυμνάσιον καὶ ἄλλας δωρεὰς, ἐν δὲ Ἀθήναις ψηφιδόμησε
ἔνο μεγάλα ξενοδοχεῖα, ὡν τὰ εἰςοδήματα περιέρχονται εἰς τὸ
δημόσιον ταμείον. Εἶνε δὲ οὕτως ἐνδεικτικὸς ὁ πατριωτισμὸς
τῶν κατοίκων, ὃς τε δωρεαὶ γινόμεναι εἰς τὴν κοινότητα ἀνευ-
τῆς ἁγητῆς μηνέας αὐτῆς ὡς κοινότητος ἑλληνικῆς ἀπλούστατα
ἀπερρίφθησαν.

Χάριν δὲ διατηρήσεως τοῦ καθηροῦ τούτου χαρακτήρος
τοῦ ἑλληνισμοῦ οἱ κάτοικοι τῆς Κοριτσᾶς δὲν ὥκνησαν νὰ
καταφύγωσι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ὅπλα. Ἐν ἐποχῇ πολυταράχψ μὴ
ἀπεχόντη μακρὸν ἀπὸ τῶν καθ' ἡμᾶς ἡμερῶν ὁ ἀρχηγὸς μου-
σουλμανικῆς τινος συμμορίας, καλούμενος Μερσίν Αράπης, ἐπι-
δραμὼν τὴν πόλιν, είχεν ἀπαιτήσει παρά τινος τῶν Ἑλλήνων
προύχδντων πεντήκοντα ὀθωμανικὰς λίρας. Τὸ ποσὸν τοῦτο
τὴδύνατο εὐκόλως νὰ δοθῇ, ἀλλὰ θὰ ἦτο προηγούμενον κινδυ-
νῶδες καὶ διασαλευτικὸν τῆς ἀσφαλείας τῆς ἑλληνικῆς κοινό-
τητος· διὸ οἱ πρόκριτοι συνελθόντες ἀπεφάσισαν νὰ δράξωσι
μᾶλλον τὰ ὅπλα. Τοῦτο δὲ καὶ ἐπραξαν, καὶ τῇ ἐνοπλος συμμο-
ρία τῶν κακοποιῶν ἡγαγκάσθη νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν πόλιν.

Τὰ ἄφθονα εἰςοδήματα καὶ αἱ πλούσιαι δωρεαὶ τῆς ἑλληνι-
κῆς κοινότητος καθιστάνουσιν εἰς αὐτὴν δυνατὴν τὴν συντήρη-
σιν πολλῶν σχολείων μετὰ μαθητῶν ἀνελθόντων τῷ 1912 εἰς
2 130, ήτοι εἰς 10 %, καὶ ὑπερέκεινα ἐπὶ τῶν 20 000 κατοίκων
τῆς πόλεως. Ἀπ' ἐναντίας δὲ οἱ Ἀλβανοὶ διατηροῦσι μετὰ δυε-
κολίας ἐν καὶ μόνον δημοτικὸν σχολεῖον, διπερ τὸ ἐνεστώς ἔτος
ἐφοιτάτο ὑπὸ τριάκοντα περίου μαθητῶν ἑκατοντάς δὲ νεανί-
δων φοιτᾶ εἰς ἄλλο σχολεῖον, διευθυνόμενον ὑπὸ Ἀμερικανοῦ
συναινέσσαντος νὰ ἐπιτρέψῃ ἐν αὐτῷ διδασκαλίαν καὶ τῆς ἀλ-
βανικῆς. Οὕτως δὲ ἀριθμὸς τῶν Ἀλβανῶν μαθητῶν ἀποτελεῖ μό-
νον 2 % ἐπὶ τοὺς ἑκατὸν ἐπὶ τῶν 5 000 μη Ἑλλήνων κατοίκων.

Τοιαύτη, τῇ ἀκριβῆς εἰκὼν τῆς πόλεως, τῇ ἐπαιρέθησαν νὰ
παραστήσωσιν ὧς τὸ πνευματικὸν κέντρον τῆς Ἀλβανίας.

Πιστεύσμεν, δτι ἀπεδεξαμεν σαφῶς καὶ καθαρῶς ὅποια εἰνε

τὰ δίκαια τῆς Ἑλλάδος ἐν τοῖς τόποις οἵτινες παρεστάθησαν ώς τὰ μᾶλλον διαμφισσητούμενα σύμμεια ἐν ταῖς ὑπὲ τῶν Ἑλλήνων καταληφθείσαις χώραις.

Εἰς ἄπαντα δὲ ταῦτα τὰ δίκαια καὶ τὰς ἀξιώσεις ταύτας τῆς Ἑλλάδος πρῶτον μὲν ἀντιτάσσουσι τὴν ἀνάγκην συμπήξεως κράτους ἀλβανικοῦ βιωσίμου καὶ ἵκανῶς ἰσχυροῦ, ἐπειτα δὲ τῇ Ἱταλίᾳ κυρίως ἀντιπαρατάσσει λόγους δῆθεν στρατηγικοὺς ἀναφερομένους εἰς τὴν ἀσφάλειαν τῶν στενῶν τοῦ Ὑδροῦντος καὶ συνεπαγομένους τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπομακρύνσεως τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ μεγίστου μέρους τῶν ἡπειρωτικῶν παραλίων.

Ἡ συγκρότησις κράτους ἀλβανικοῦ αὐτονόμου θὰ ἦτο πρᾶξις ἀνταποκρινομένη εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἀρχῆς τῶν ἔθνοτήτων, ή δ' Ἑλλὰς δὲν θὰ ἔθεωρει τοῦτο οὔτε ἀδικον οὔτε βλαβερὸν εἰς ἑαυτήν. Ἀλλ' η μεγέθυνσις καὶ ἐνίσχυσις τοῦ ἀρτιγενοῦς ἐπὶ ζημίᾳ τῶν δικαίων τοῦ ἔλληνισμοῦ δὲν είναι οὔτε δικαία οὔτε πολιτική. Ὁπως τὸ νέον κράτος ἀποδῆ ἀντρον πολιτισμοῦ δὲν πρέπει ναῦξηθῶσιν αἱ ἥδη ὑπάρχουσαι δυσκολίαι, δυσκολίαι προερχόμεναι ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα προστριβῆς η μᾶλλον εἰπεῖν ἐκ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ αὐτῶν τῶν ἀλβανικῶν φύλων πρὸς ἄλληλα, ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν θρησκειῶν, ἐκ τῶν κακῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ἔξωθεν προσηλυτισμοῦ. Ἅς ἀναλογισθῶμεν τὰ κωλύματα, εἰς ἃ προσχρούσουσι καὶ κράτη μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ δικαίησοις καὶ συγχωνεύσωσιν ἔθνη ἑτερογενῆ, καίπερ εἴθισμένα ἀπὸ μακροῦ εἰς διοίκησιν πεπολιτισμένην. Ἡ δυσκολία αὗτη θὰ ὑπάρξῃ πολὺ μεγαλειτέρα, προκειμένου περὶ κράτους νέου, οὐ τὰ διάφορα στοιχεῖα, κακοσυνειθισμένα, ἀνήσυχα, φιλοτάραχα καὶ ἀντιδιαφωνοῦντα ὅφελουσι νὰ διαπαιδαγωγηθῶσι καὶ δδηγηθῶσι τὸ πρῶτον νῦν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ πολιτισμοῦ, ἀν παραχωρηθῶσιν εἰς αὐτὸ λαοὶ, οἵτινες, ἀτε ἀνήκοντες εἰς τὸ ἔλληνικὸν ἔθνος η ἔχοντες τελείως ἔλληνικὴν συνεδησιν, θὰ είναι βεβαίως πάντοτε δυσπειθεῖς, θὰ

ταράζονται υπὸ τάσεων ἀπελευθερωτικῶν καὶ θὲ ἔχωσι διηγεῖν τοὺς ὁφθαλμούς ἐστραμμένους πρὸς τὰς Ἀθήνας. Αἱ θυνάμεις θὰ γένουνται καὶ πειθῶσι περὶ τοῦ γαγονότος τούτου οὐ: ἀπλοῦ δημοψηφίοματος, ἢν μὴ τὴ θριαμβευτικὴ περισθεία τοῦ Ἐλληνος Διαδόχου κατὰ τὰς ἐπ' ἐσχάτων παρελθούσας ἡμέρας δὲν γίνεται ἀρκέσει πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἐλληνικοῦ χαρακτῆρας ἀπάσης τῆς περιοχῆς ἐκείνης.

Ως πρὸς δὲ τὰς σιρατγυικὰς ἀντιρρήσεις τὰς ἐρειδομένας ἐπὶ τῆς ἐκθέσεως τοῦ ιταλικοῦ ἐπιτελείου, γίτις παριστάνει τὸν πορθμὸν τοῦ Γδροῦντος αὐτόχρημα ώς ἄλλο στενὸν τῶν Δαρδανελλίων, δύναται νὰ ποδειχθῇ εὐκόλως, διὶ αὗται εἰνε ἀπλῆ πρόφασις χάριν τῆς αὐξήσεως τῆς ιταλικῆς ἐπιβράσεως πρὸς νότον τοῦ Αὐλώνος.

Ἐν πρώτοις τὸ ἐπιχείρημα, διὶ τὴ ιταλικούς τῆς Ιταλίας μετὰ τῆς Τριπολίτιδος δύναται νὰ διακινδυνεύῃ ἀπὸ τῆς Κερκύρας δὲν εἶναι σοβαρόν. Ἡ Ιταλία, διαρκοῦντος τοῦ λιθυκοῦ πολέμου, ἐποιήσατο χρῆσιν μόνων τῶν θαλασσίων ὁδῶν τῶν ἀγουσῶν ἀπὸ τῆς Σικελίας καὶ τῆς Νεαπόλεως πρὸς τὴν παραλίαν τῆς Ἀφρικῆς, αἱ δὲ ὁδοὶ αὗται μόνον ἐκ τῆς Βιζέρτας ἢ ἐκ τῆς Μελίτης δύνανται νὰ πειληθῶσι. Ἀλλὰ καὶ ἢν ἥθελε τις ἐπιχειρήσει νὰ ἐκθέσῃ εἰς κίνδυνον τὴν ἐπικοινωνίαν ταύτην ἐξ Ἐλλάδος, ἡ ἀρετηρία τοιαύτης τινὸς ἐπιχειρήσεως, καθ' ἄ παρετηρήθη δρθῶς παρ' ήμιν, ὥφειλε νὰ εἶναι σημεῖον κείμενον πολὺ νοτιώτερον ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις ἢ κατὰ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Διὰ τοῦτον τὸν λόγον τῇ Ἀγγλίᾳ, γίτις ἐδέσποζε ποτὲ τῆς Κερκύρας, δὲν ἔδίστασε νὰ παραχωρήσῃ αὐτὴν εἰς τὴν Ἐλλάδα.

Ἄλλως παρατηρεῖται, διὶ τὴ σημασία τοῦ Ἀδρίου εἶναι ὅλως τοπική. Τὸ πέλαγος τοῦτο, δεσποζόμενον ὑπὸ τῶν ἀδριατικῶν δυνάμεων, δὲν εἶναι πρωτοσημένον νάποθῃ πεδίον διεθνῶν κατὰ θάλασσαν ἀγώνων.

‘Αλλὰ, καὶ καθ’ ἔχοντὸς ἐξεταζόμενου τοῦ ‘Αδριατικοῦ πελάγους, ή Κέρκυρα σύδέποτ’ ἔχρησίμευσεν ὡς δρμητήριον κατὰ τῆς ἀντικειμένης παραλίας. Τὸ δὲ οὐκονόν δὲ μόνον συνέη. Τὰ δὲ ιστορικὰ παραδείγματα τὰ ἐκφερόμενα ἐν τῷ Ιταλικῷ ὑπομνήματι οὐ μόνον δὲν χρησιμεύουσι: πρὸς στήριξιν τοῦ ἐπιγειρήματος τούτου, ἀλλ’ ἀπ’ ἐναντίας μαρτυροῦσι τὸ ἀντίθετον.

Αἱ ἀντιρρήσεις αἱ ἀντιταχθεῖσαι ἀπὸ ιστορικῆς καὶ ναυτικῆς ἀπόψεως εἰς τοὺς ιταλικοὺς ισχυρισμοὺς, ἐξεταζόμενοις καθ’ Ἑλληνικὸν τρόπον, καὶ δημοσιευθεῖσαι ἐν τοῖς Καιροῖς (Times), τῷ ‘Ημερησίῳ Τηλεγράφῳ (Daily Telegraph) καὶ τῷ ‘Εστιᾷ Ἀθηνῶν, ὃς ἔνεκεν ἐλλείψεως χώρου δὲν δυνάμεθα νὰ ἀπαναλάβωμεν ἐνταῦθα, κατέδειξαν, ὅτι η ἐλευθέρα ναυσιπλοΐα ἐν τῷ στενῷ τοῦ Κόριοντος οὐδένα διατρέχει κίνδυνον ἐν περιπτώσει προσαρτήσεως τῶν παραλίων τῆς βορείου Ἡπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μόνον δὲ τὸ ἐναντίον εἶναι ἀληθές: οἱ λιμένες καὶ τάγκυροβόλια τῆς ἀκτῆς ταύτης εἶναι ἀπαραίτητα ἐξ ἔνδει μὲν χάριν τῆς ἀσφαλείας τῆς Κερκύρας, ἐξ ἕτερου δὲ ὡς παράλιοι διέξιδοι ἀπολύτως ἀναγκαῖαι: χάριν τῆς ἀναπτύξεως τῆς γηπειρωτικῆς μεσογαίας. ‘Αλλως δὲ οἱ στρατηγικοὶ καὶ ἐμπορικοὶ οὗτοι λόγοι ἐξετάζονται λίαν παιστικῶς ἐν τῷ ὑπομνήματι τῶν ἐν Λονδίνῳ Ἐλλήνων ἀντιπροσώπων.

Οὐδὲν λοιπὸν ὑπολείπεται ἔτερον η τὸ νὰ παρασχεθῇ εἰς τὴν Ἰταλίαν τελεσφόρος ἐγγύησις, ὅτι η παραχώρησις τῆς ἀκτῆς ταύτης εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν παραβλαφὴν τῶν Ἰταλῶν ἐν περιπτώσει συμμαχίας ἐλληνικῆς μετὰ κρατῶν ἐχθρικῶν πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Η Ἄγγλια προέδη εἰς τὸν ἀφοπλισμὸν τῶν φρουρίων τῆς Κερκύρας, ὅτε παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δύναται: νὰ γείνῃ τι δρμοιον ὡς πρὸς τὴν ἀντικειμένην παραλίαν, τῆς Ἐλλάδος ὑποχρεουμένης νὰ μὴ δχυρώσῃ αὐτὴν. Τὸ δὲ παράδειγμα τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ, ής τὸ ἀβλαβὲς ἐγγυῶνται αἱ συνθῆκαι, εἶναι ἵκανῶς καθησυχαστικόν. Εἶναι δὲ ἄλλως προφανῶς πολὺ μᾶλλον εὔκοπον τὸ ἐπιθυμεῖν τὴν

διατήρησιν τῆς εἰρήνης ἢ τὸ σχέπτεοθαι πάντοτε μόνον περὶ πολέμου.

'Αλλὰ κατὰ πάντα τὰ φαινόμενα δὲν πρόκειται περὶ μόνης τῆς εὐχαριστήσεως τῶν Αλβανῶν. Παραλλήλως πρὸς τὸ ζήτημα τῶν νοσίων συνόρων τῆς Αλβανίας συζητεῖται καὶ τὸ ζήτημα τῶν Κουτσοβλάχων, ὃν χάριν γήθελησαν κατὰ ἓνα ἢ ἄλλον τρόπον νὰ διεκδικήσωσιν ἐνίας τῶν κατακτήσεων τῆς Ελλάδος.

Θὰ ἡτο παρὰ πολὺ μακρὸν νὰ ἔκτειθῶσιν ἐνταῦθα τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τάναφερόμενα εἰς τὴν βαλκανικὴν ταύτην φυλήν. Άλλ' εἶναι προφανὲς, δτὶ τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι ζήτημα ῥωμανικὸν μᾶλλον ἢ ἀρωμάτικόν. Δὲν εἶναι μακρὸς χρόνος ἐξ οὗ ὁ ρωμανικὸς προσγηλυτισμὸς κατήρξατο τῆς δράσεως αὐτοῦ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἰδίως ἐν Ἡπείρῳ. Τῷ 1865 ἀρχονται αἱ πρῶται ἀπόπειραι τῆς παρακόπου ταύτης πολιτικῆς (politique d'aventure), οἵα ἔχαρακτηρίσθη ἐν ἀρθρῷ τινὶ τοῦ Χρόνου (Temps) τῆς 20 Ιανουαρίου / 2 Φεβρουαρίου 1904. Δὲν ἔλειψε δὲ ἡ ἐγγραφὴ εἰδικῶν κονδυλίων ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῆς Ρωμανίας χάριν τοῦ προσγηλυτισμοῦ. Καὶ ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα τῶν πιστώσεων τούτων, αἵτινες ἀπὸ 14 000 φράγκων τῷ 1870 ἀνῆλθον εἰς 798 789 φράγκα τῷ 1912 - 1913 εἶναι ἐλάχιστον. Ήαρ' δλας ταύτας τὰς ἀπόπειρας καὶ τὰς μεγάλας ταύτας δαπάνας ἡ Ρωμανία δὲν ἤδυνήθη νὰ μεταβάλῃ ὑπὲρ ἔαυτῆς τὰ αἰσθῆματα τῶν Κουτσοβλάχων, ἐμφορουμένων καθ' δλοκληρίαν τῆς ιδέας τοῦ ἐλληνισμοῦ. Η ῥωμανικὴ κυβέρνησις ἡναγκάσθη νὰ διαγνώσῃ τὴν ἀποτυχίαν τῶν ματαίων αὐτῆς προεπιθειῶν, ἀς εἰς τῶν ἀποστόλων τῆς ρωμανικῆς προπαγάνδας τῶν μάλιστα φανατικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πλέον πεφωτισμένων, περιέγραψε μετὰ παρρησίας, ἥτις ἐστοίχισεν εἰς αὐτὸν τὴν ζωὴν, ἐν ταῖς ἐκθέσεσιν αὐτοῦ ταῖς ὑποβληθείσαις τῷ 1901 εἰς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ Υπουργεῖον τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Υπήρξε δὲ οὕτος δ Λαζαρέσκος Λεκάντας, διευθυντής ἐπὶ πολλὰ ἔτη σχολῆς

ρωμανικῆς ἐν Ἰωαννίνοις, ἐγουθαντικῆς μόλις εἶκος: μαθητὰς, τέκνα χωρικῶν μισθουμένων.

«Πάντες γινώσκουσεν, ἐλπίζω, ἔγραφεν ὁ Λεκάντας, διτὶ δὴ μέτερος ἐθνικὸς ἀγῶνας ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου ὑποχωρεῖ: παρὰ πάσας τὰς απουδαίας θυσίας, αἵτινες ἔγειναν καὶ γίνονται ἀκόμη πρὸς προσαγωγὴν αὐτοῦ, εύρισκόμεθα μόλις ἐν τῇ ἀρχῇ. Καί τοι παρῆλθον ἦδη τριάκοντα ἔτη μόχθων, δὲν δυνάμεθα νὰ καυχηθῶμεν, διτὶ προέβημεν ἐν κακῷ βῆμα πρὸς τὰ πρόσω. Καὶ ἔξηκολούθει λέγων: «Χάριν τῆς διαδόσεως τῆς ἐθνικῆς παιδείας ἔχομεν ἴκανάς σχολάς, διδασκάλους, καθηγητὰς, ιερεῖς, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν πληθυσμὸν ῥωμανικὸν ἐν τῇ ἀληθεῖ σημασίᾳ τῆς λέξεως, δυνάμενον νὰ ἔχῃ συνειδήσιν καὶ σκέψιν ῥωμανικήν. Οἱ σήμερον ἀποδεχόμενοι τὸν ῥωμανισμὸν, καὶ ἣν ἀκόμη ὑποθέσωμεν, διτὶ ἔχουσιν αἰσθήματα ῥωμανικὰ, δὲν πράττουσι τοῦτο ἐκ παποιθῆσεως, οὐδὲ ἀπὸ καρδίας καὶ ἐκ ψυχῆς, ἀλλ' ἀπλούστατα χάριν μόνου τοῦ θείου ὄλικοῦ συμφέροντος: ἅμα δὲ τῇ καταπαύσει τόῦ συμφέροντος τούτου ἔχλείπει: συγχρόνως καὶ τὸ πρὸς ὕραν ἐπιδειχθὲν ῥωμανικὸν αἰσθῆμα. Τὸ ῥωμανικὸν ἐθνος τῶν χωρῶν τούτων, ἣν δυνάμεθα νὰ δώσωμεν εἰς αὐτὸ τὸ δνομα τοῦτο, συγκροτεῖται: μόνον ἐξ ἀνδρῶν μισθουμένων καὶ λαμβανόντων χορηγίας κατὰ διάφορον τρόπον, οἵτινες ἅμα τῇ ἀνακλήσει τῆς πληρωμῆς αὐτῶν ἀπαργοῦνται τὰ ῥωμανικὰ αὐτῶν αἰσθήματα, ὡς εἰ οὐδέποτε εἶχον ὑπάρξει».

Πρὸς δὲ τὸν πλαστὸν τοῦτον ῥωμανισμὸν διντιτάσσει δὲ Τριμήνος προσηλυτιστὴς τὴν ἐλληνικὴν ζωτικότητα καὶ τὰ ἐλληνικὰ αἰσθήματα τῶν Κουτσοβλάχων.

«Ἡ Ἐλλὰς, λέγει, διέστη κατὰ τὰ ταλευταῖα ἔτη δύο καταστροφὰς μεγάλας, κλονησάσας τὸ κράτος ἐκ θεμελίων, πρῶτον μὲν τὴν χρεωκοπίαν, ἔπειτα δὲ τὸν πόλεμον (τὸν τοῦ 1897). Αἱ δὲ ἐπιτυχίαι αὗται ὠφειλον νὰ ἐλαττώσωσι: καὶ ἔξασθενήσοσι τὴν πρόσθιον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐλληνικῶν ἐν Τουρκίᾳ σχολείων. Καὶ δημως οὐδεμίαν ταῦτα ὑπέστησαν ζημίαν, καὶ τὰ πάντα δι-

τήρησαν τὴν οἰκείαν θέσιν, ὡς εἰ οὐδὲν εἶχε συμβῆ. Λόγος δὲ τούτου εἰναι, διὸ τῇ ἑθνικῇ ἐλληνικῇ παιδευσίς δὲν ὑποστηρίζεται ὑπὲρ στοιχείων παραδεδομένων εἰς τὸ κέρδος, ἀλλ' ὑπὸ λαοῦ δλού πιστοῦ εἰς τὴν ἑθνικὴν ιδέαν».

Τοιαῦται ἔκθεσεις γράγκασαν τὸν ὑπουργὸν Haret νὰ δηλώσῃ τὸν Νοέμβριον του 1901 εἰς τὸν βασιλέα Κάρολον, διὶ μὲν διότι απὸ δέκα ετῶν τὰ πλεῖστα τῶν σχολείων τῶν ἰδρυμένων ὑπὸ τῆς 'Ρωμανίας ἐν τοῖς Βαλκανίοις ἦσαν πλαστὰ καὶ «μόνον ἐπὶ τοῦ χάρτου ὑπῆρχον πρὸς μεγάλην βλάβην τοῦ ἑθνικοῦ ἀγῶνος, τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῆς γοητείας τῆς 'Ρωμανίας».

*Έκτοτε ὁ ῥωμανικὸς προεγχειρισμὸς ἐτράπη ἀλλας δδούς. 'Ολιγότερα σχολεῖα καὶ μεῖζων δραστηριότης, δπως ἐπιβληθεῖσι διὰ τρομοκρατίας, ἥτις, ἐπικουρουμένη ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους δθιωμανικῶν ἀρχῶν, προέβαινε πολλάκις μέχρις ἐγκλήματος ἐναντίον τῶν ἀνθισταμένων. Παραλλήλως δὲ πρὸς τοιαῦτα μέσα ἔγεινεν ἀπόπειρα συγκροτήσεως ῥωμανικῶν κοινοτήτων, καὶ κατώρθωσαν νὰ ποσπάσωσι τὸ δικαίωμα τοῦτο παρὰ τῆς Πόλης διὰ τοῦ ἱραδὲ τῆς 9/22 Μαΐου 1904 τοῦ χορηγούντος εἰς τοὺς 'Ρωμάνους τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν μουχτάρην (δῆμαρχον) καὶ δημογέροντας. Απεπειρῶντο οὖτω νὰ παράσχωσιν εἰς τοὺς Κουτσοβλάχους ιδίαν ὑπόστασιν, ἀποσπῶντες αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ συνδόλου. 'Αλλ' ἐπειδὴ οἱ νόμοι τῆς δθιωμανικῆς αὐτοκρατορίας, εἰς οὓς ἀνεφέρετο ὁ ἱραδὲς τοῦ 1904, ἀπαιτοῦσι τὴν ὑπαρξίν εἰκοσι μέχρις εἰκοσιπέντε οἰκογενειῶν τούλαχιστον, δπως παρασχεθῇ τὸ δικαίωμα τῆς συγκροτήσεως ιδίας κοινότητος, τὰποτελέσματα ὑπῆρξαν δλως δυσανάλογα πρὸς τὰς μάτην καταβληθείσας μεγάλας προεπαθείας, καὶ ὁ ῥωμανικὸς ἀγών ἔμεινε στάσιμος ἐνεκεν ἐλλείψεως πληθυσμῶν θελόντων νὰ δηλώσωσιν ἔσιτούς ως ῥωμανικούς.

Παρὰ πάντα ταῦτα τῇ 'Ρωμανίᾳ ἡθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τὸν βαλκανικὸν πόλεμον, προβάλλουσα ἐκ νέου τὸ κουτσοβλαχικὸν

ζήτημα πρὸ τῆς διπλωματίας.¹ Εσκέφθη, μάλιστα νὰ διεκδικήσῃ
ὅπερ αὐτῶν ίδίαν περιοχὴν ἐπὶ τῆς Πίνδου καὶ νὰ συνδυάσῃ τὸ
ζῆτυμα τοῦτο μετὰ τοῦ ἀλβανικοῦ. Τοιαύτη, δὲ διαρρύθμισις
ὑπεδείχθη ἐν τῷ φευδαλεῖσκῷ συνεδρίῳ τῆς Τεργέστης. Ἐν
αὐτῷ παρετάχθησαν στατιστικαὶ παράκοποι, καθ' ἃς ὁ ἀριθμὸς
τῶν Ἀραμεύνων ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου ἀνέρχεται: εἰς ἓν
ὅλον ἑκατομμύριον ἑκάτοντα χιλιάδας καὶ ἐννεακό-
σιας ἑβδομήκοντα. Κρίμα μόνον εἶναι, ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτος ὑπερ-
βαίνει τὴν ἀλήθειαν κατὰ μόνον ἐν ἑκατομμύριον καὶ τεσσαρά-
κοντα χιλιάδας. Ὁ πραγματικὸς ἀριθμὸς τῶν Κουτσοβλάχων
τῶν βαλκανικῶν χωρῶν ἀνέρχεται πράγματι: μόνον εἰς 140 000
κατὰ στατιστικὰς ἔθωμανικὰς, ἐλληνικὰς, αὐστριακὰς καὶ γερ-
μανικάς. Εἶναι δ' ἄλλως ὁ ἀριθμὸς ὁ δηλούμενος ἐν αὐτῷ τῷ
βιβλίῳ τοῦ καθηγητοῦ Weigand τῷ ἐπιγραφομένῳ *Die Aro-
stinen* καὶ ἐκδοθέντι: τῷ 1893 ἐν Λειψίᾳ ὑπὸ τὴν προστασίαν
τῆς ῥωμανικῆς κυβερνήσεως¹.

Ως πρὸς δὲ τὸν χαρακτῆρα τῶν Κουτσοβλάχων τῶν ἐλλη-
νικῶν χωρῶν ἀρκεῖ νὰ παραπέμψωμεν εἰς τὰ ἡδη παρατεθέντα
χωρία τῶν ἐκθέσεων τοῦ Λεκάντα. "Οσα δ' εἴπομεν ἀνωτέρω
περὶ τῆς Μοσχοπόλεως ισχύουσι: πρὸς στήριξιν τῶν ἀποδείξεων
περὶ τῆς ἐλληνικῆς συνειδήσεως τῶν δῆθεν τούτων Ῥωμάνων
τῆς Πίνδου καὶ τῶν γειτονικῶν χωρῶν. "Ἄς μοι ἐπιτραπῇ δ'
ἐνταῦθα νὰ παραθέσω χωρίον τοῦ ἄρθρου περὶ Μοσχοπόλεως
ὅπερ ἐδημοσίευσα ἀλλαχοῦ: «'Αρκεῖ νὰ εἴπω, ἔγραφον, ὅτι ὁ
Weigand, ὠθούμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ εῦρῃ Ῥωμάνους καὶ
ἐν αὐταῖς ταῖς Ἀθήναις, γῆδόκησε νὰ τιμήσῃ καὶ τὸν συγγρα-
φέα τοῦ ἄρθρου τούτου διὰ τῆς εἰς αὐτοὺς συμπειλήψεως
αὐτοῦ. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς, ὅτι κατάγομαι ἐκ τῶν Καλαρρυ-
τῶν, μικροῦ χωρίου κατὰ τὰ ἐλληνικὰ σύνορα, ἀπέναντι τοῦ

¹ Τὰς τὰς λαπτομέσεις ἐν τῷ ἀρθρῷ μου *Die Statistik der Kutzowala-
chen* ἐν τῷ *Leicester Lloyd* ἀρ. 74 τῆς 15 ος Μαρτίου 1913.

Συρράκου ἔκεινου τοῦ καιμένου ἐπὶ τοῦ δθωμανικοῦ ἔδάφους (πρὸ τοῦ πολέμου), διπερ ὑπῆρξεν ἡ γενέτειρα ἐνὸς τῶν ἔξοχωτάτων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος, τοῦ Ἰωάννου Κωλέττη, καὶ δύο τῶν ὄνομαστοτάτων ἡμετέρων ποιητῶν, τοῦ Ζαλακώστα καὶ τοῦ Κρυστάλλη, τοῦ αὐτοῦ ἔκεινου Συρράκου, διπερ ἔσχεν ἐπὶ τίνα χρόνον ῥωμανικὴν σχολὴν κλεισθεῖσαν ἐνακεν ἐλλειφαντας μαθητῶν. Ἀλλ' εἰνε ἔτι ἀληθέστερον, ὅτι ὁ πάππος μου ὑπῆρξε τῶν θυμάτων τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ καὶ ὅτι οὐδεὶς τῶν Καλαρρυτιωτῶν συμπελιτῶν μου, ὡς οὐδεὶς τῶν κατοίκων τοῦ Συρράκου καὶ τῶν ἄλλων χωρίων τῶν διεκδικουμένων ὡς ῥωμανικῶν, δέχεται νὰ εἰνε ἄλλο τι πλήτε ἡ "Ελλην γνήσιος καὶ ἀδιαφιλονείκητος".

"Οπως δὲ προσθέσω καὶ τελευταῖον παράδειγμα τοῦ τελείως ἐλληνικοῦ χαρακτῆρος τῶν κωμοπόλεων, ἃς τὴνέλησαν νὰ παραστήσωσιν ὡς ἔχούσας ἐστραμμένους τοὺς ὄφθαλμοὺς πρὸς τὸ Βουκουρέστιον μᾶλλον ἢ πρὸς τὰς Ἀθήνας, διφείλω νὰ μνημονεύσω τοῦ τηγειρωτικοῦ Μετζόβου. Μάτην δὲ Ῥωμανοὶ συμπεριλαμβάνουσιν αὐτὸν εἰς τοὺς καταλόγους αὐτῶν. Ἐξ αὐτοῦ κατάγονται δὲ Στουρνάρης ἔκεινος, δὲ Τοσίτσας, δὲ ιδρυτὴς τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ δὲ Ἀβέρωφ, οἵτινες ὑπῆρξαν οἱ δωρηταὶ τοῦ ὥραίου κτιρίου τῆς Πολυτεχνικῆς σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ δὲ δνομικὸν τοῦ Ἀβέρωφ εἰνε ἀχώριστον ἀπὸ πλείστων καθιδρυμάτων καὶ μνημείων κτισθέντων διὰ τῶν δωρεῶν αὐτοῦ καὶ τῶν κληροδοτημάτων ἐν τε Ἀλεξανδρείᾳ καὶ καὶ ἐν Ἀθήναις. Η ἐλληνικὴ κοινότης τῆς Ἀλεξανδρείας καυχᾶται ἐπὶ τῷ Ἀβέρωφειώφ ἔκεινῳ, τῷ μεγάλῳ μεγάρῳ τῆς ἐκπαιδεύσεως, εἰς δὲ φοιτῶσι τριτοχλισιοὶ μαθηταί. Ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις ἡ Στρατιωτικὴ σχολὴ, ἡ Ναυτικὴ σχολὴ, αἱ Φυλακαὶ τῶν ἐφήβων εἰνε ἔργον αὐτοῦ. Ἀλλὰ δύο χυρίως δωρεαὶ τοῦ Ἀβέρωφ κατέστησαν τὸ δνομικὸν αὐτοῦ δημοτικώτατον ἐν Ἑλλάδι,

1. Ήδε τὸ χρήστον μου Moscopoli e la famiglia Sinas εν τῇ Vita Internazionale τοῦ Μεσολόγγου τῆς 7.20 Μαρτίου 1918 σ. 150.

ἐγνώρισαν δ' αὐτὸς καὶ ἐν τῇ ξένῃ, τῷ Πανχθηναϊκὸν Στάδιον καὶ τὸ ἀπ' αὐτοῦ φερωνυμούμενον θεργυκτόν. Τὸ Στάδιον ἔκεινο τὸ ἀπαστράπτον ἐκ μαρμάρου ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν Ἀντωνίων, ὅτε φιλοδομήθη διπτύχιος Ἡράδος τοῦ Ἀττικοῦ, καὶ καταστράφεν διὰ τῶν πολλῶν αἰώνων ἐγκατταλεῖφεως καὶ δουλείας, περιενεβόθη ἐκ νέου ὅγκου μαρμάρου λατομηθέντος ἐκ τῶν πλευρῶν τοῦ Πενταλικοῦ. Θραξὸν ὄνειρον λευκότητος μαρμαρείας, ὅπερ μόνον διὰ τῶν τριῶν ἑκατομμυρίων τῶν ἐκπανηθέντων ὑπὸ τοῦ Ἀδέρωφ κατωρθώθη νὰ πραγματοποιηθῇ. Εἶναι ώραία ἑορτὴ, πρᾶξις δικαίας εὐγνωμοσύνης, ὅταν οἱ ἀθληταὶ, πρὶν ἡ ἐκκινήσαις, ὅπως διαφιλονεικήσωσι τὸν αρτίον, διέργωνται μετά τοῦ ἐκ διφνῆς στεφάνου, ὅπως κοσμήσωσι δι' αὐτοῦ τὸν ἀνδριάντα τοῦ εὐγενοῦς. Μετέσθιτον πρεσβύτου, ὅστις φάνεται μειδιῶν ἐπὶ τῇ θέᾳ τῶν τέκνων τῆς Ἑλλάδος, ἀποικία ἡ γυμναστικὴ καὶ ὁ ἀθλητισμὸς παρεσκεύασαν, ὅπως ἀναδειχθῶσιν ἡμέραν τινὰ νικηταὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν μαχῶν. Τὴν Ἑλλάδα δὲ ταύτην τῶν πατέρων ἐφαντάσθη ὁ Ἀδέρωφ νικηφόρον ἐν τοῖς ὕδαισι τοῦ Αἴγαίου, καὶ διὰ τοῦτο παρέσχεν εἰς αὐτὴν διὰ τῆς διαθήκης αὐτοῦ τοὺς πόρους, δι' ὧν ἐνχυπηγγήθη τὸ σκάφος ἔκεινο τὸ προωρισμένον νάναπετάση εἰς τοὺς ἀνέμους τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν ἐστεμμένην ὑπὸ δόξης καὶ νὰ κηρύξῃ τὴν ἐλευθερίαν τῶν νησιωτῶν ἐκείνων, οἵτινες ἀπὸ μακρῶν αἰώνων πικρίας προεβόκων τὴν ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως.

Μεταξὺ τῶν χωρῶν τῶν καταληφθεισῶν ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ εἶναι καὶ ὁ Ἀθως, τὸ λεγόμενον Ἀγιον ὄρος ἀπὸ τῶν χρόνων καθ' οὓς τὸν ἔνατον αἰώνα ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ ἰδρύθη ἡ μεγάλη μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας. Εἰς τὴν Βρυσινὴν αὐτῆς ἐπηκολούθησε κατὰ τοὺς βυζαντιακοὺς χρόνους ἡ κτίσις πολλῶν ἄλλων μονῶν, αἵτινες ἐχρησίμευσαν ὡς ἀναχωρητήρια μοναχῶν, φευγόντων τὸν κόσμον καὶ ἀφιερωθέντων εἰς τὸν θεόν. Μεταξὺ δ' αὐτῶν ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς πόλεως το-

ρίας καὶ ἐπὶ τῆς τουρκοχρατίας ὑπῆρξαν μέλη τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας, στρατηγοί, ἄρχοντες, μεγάλοι λόγιοι. Δωρεαὶ τῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν εὐλαβῶν ἐπλούτισαν τὰς μονάς διὰ κτήσεων διεσπαρμένων πολὺ πέραν τῆς Χαλκιδικῆς. Κειμήλια παντοειδῆ, ζηλοτύπως διάτηρούμενα, ἐσωρεύθησαν ἐν τοῖς σκευοφυλακίοις. Οὕτω δὲ δ' Ἀθως ἀπέβη ἐξ ἐνδεικούσαν τῆς ἐλληνικῆς παιδεύσεως, ἐξ ἑτέρου δὲ μέγα μουσείον τῆς ἐλληνικῆς τέχνης τῶν μεσών αἰώνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων χρόνων.

Ἄλλα καὶ χάρις εἰς τὰ χορηγγηθέντα εἰς τὰς μονάς ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων προνόμια ἀπετέλεσε κοινὸν θρησκευτικῶς αὐτόνομον, μοναστικὴν πολιτείαν αὐτοδιοικουμένην.

Τὰ κοινὰ πράγματα καὶ ἡ δικαιστικὴ ἔξουσία ιθύνονται ὑπὸ συνόδου εἶκοσιν ἐνιαυσίων ἐπιτρόπων, ἀντιπροσωπευόντων τὰς ἐν τῷ Ὁρει σύμμερον ὑφισταμένας εἶκοσι μονάς. Η δ' ἔκτελεστικὴ ἔξουσία ἔξασκεται ὑπὸ τεσσάρων ἐπιστατῶν. Ἐκάστη μονὴ ἔχει ἕνα καὶ μόνον ἀντιπρόδρωπον, καὶ κατὰ ταῦτα ἔχει μίαν καὶ μόνην φῆφον ἐν τῇ συνόδῳ ταύτῃ, ἐδρευούσῃ ἐν Καρυαις. Οὕτως ἡ πολιτεία αὗτη περιβάλλεται τὸν τύπον ισοπολιτικῆς διμοσπονδίας, ἐν ᾧ τὸ πλῆθος τῶν μοναχῶν μονῆς τινος οὐδαμῶς ἐπιδρᾷ ἐπὶ τὰς ἀποφάσεις. Εἴτε μεγάλα εἶναι εἴτε μικρά τὰ μοναστήρια, ἔχουσιν ἀπαντα ταῦτα δικαιώματα ἐν τῇ κοινῇ διοικήσει. Τὰ δὲ προσωπικὰ δικαιώματα τῶν μοναχῶν περιορίζονται ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς Ιθίας ἑαυτῶν μονῆς. Δὲν ὑπάρχει ηθολικὴ φημοφορία παρέχουσα εἰς τὰ μεγάλα πλήθη τὸ δικαίωμα ἀποφάσεων περὶ τῆς κοινῆς τύχης. Διὸ δὲν δύναται νὰ γείνῃ λόγος περὶ πλειονοφηφίας τῶν μοναχῶν, ἀλλὰ μόνον περὶ πλειονοφηφίας τῶν μονῶν, περὶ ἐπικρατήσεως τῶν φήμων τῶν ἀντιπροσωπευόντων αὐτάς.

Η Πύλη είχε σεβασθῆ τὴν προσιώνιον ταύτην αὐτονομίαν τοῦ Ἅγιου Ὁρους, ἐπιφυλάξασα εἰς ἑαυτὴν μόνην τὴν πολιτικὴν ἔξουσίαν. Ἄλλ' η διθωμανικὴ κυριαρχία ἀντιπροσωπεύεται ἐν τῷ Ἀθωνι μόνον ὑπὸ ἐνδεικούσαν τῆς μικρᾶς αὐ-

τοῦ φρουρᾶς καὶ ὑπὸ τινων τελωνοφυλάκων. Μικρότατον δὲ ποσὸν ἀπετέλει τὸν μόνον φόρον.

Ἡ κατάληψις τοῦ Ἀγίου Ὁρούς ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος εἰς οὐδεμίαν προσέκρουσεν ἀντίστασιν, ἡ δὲ ἐλληνικὴ σημαία ἔχαιρε τίσθη ἀπανταχοῦ μετ' ἐνθουσιασμοῦ.

Φυσικὸν δὲ καὶ προσδοκώμανον εἶναι τὸ νὰ ἴσωμεν τὸ ἔδαφος τοῦ Ἀθωνος μετὰ καὶ πάσης τῆς Χαλκιδικῆς τῆς δμοίως ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων κατεχομένης προσαρτώμανον εἰς τὸ βασίλειον τῆς Ἑλλάδος. Τοιαύτῃ πολιτικῇ ἐξάρτησις δὲν συνεπάγεται τὴν μεταβολὴν τῶν διοικητικῶν καὶ θρησκευτικῶν προνομίων. τῶν μονῶν.

Ἄλλ' ἡ δικαία καὶ ἀπλῇ αὕτη λόγοις παρακωλύεται ἐν τούτοις ὑπὸ τῶν ἀντιρρήσεων τῆς Ῥωσίας, ητοις προέτεινε χάριν διατηρήσεως τοῦ θρησκευτικοῦ χαρακτήρος τοῦ Ἀγίου Ὁρούς, ὅπως μὴ ἐπιτραπῇ ἡ οὐθυπόταξις αὐτοῦ εἰς τὴν κυριαρχίαν μηδενὸς κράτους, ἀλλὰ κατασταθῇ δὲ Ἀθως εἰς οὐδετέραν θεοκρατικὴν πολιτείαν, ὑπαγομένην εἰς τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖον καὶ ὑποκειμένην εἰς τὴν ἐγγύησιν ἀπάντων τῶν δρθιδόξων κρατῶν. Εἶναι δὲ ταῦτα πλὴν τῆς Ἑλλάδος καὶ Ῥωσία, καὶ Βουλγαρία, καὶ Σερβία, τὸ Μαυροβούνιον, καὶ Ῥωμανία καὶ αὐτὴν ἡ Αὐστροουγγαρία. Τὰ πλεῖστα τῶν κρατῶν τούτων ἐνδιαφέρονται περὶ τοῦ Ἀγίου Ὁρούς ἀμέσως. Καὶ δὴ ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ μία μονὴ καὶ μία σκῆτη ῥωσικὴ, μία μονὴ βουλγαρικὴ, μία σερβικὴ καὶ δύο σκῆται ῥωμανικαί. Ἡ δὲ Αὐστρία ἐμμέσως μόνον ἐνδιαφέρεται ἔνεκα τῶν αὐτοκεφάλων δρθιδόξων ἐκκλησιῶν τοῦ Κάρλοβιτς, τοῦ Τσέρνοβιτς καὶ τῆς Ἐρμανστάττης (Nagy-Szeben). Ἄλλὰ θὰ ἡδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν τὸ αὐτὸ περὶ τῆς Ἀγγλίας ἔνεκα τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Κύπρου καὶ περὶ αὐτῆς τῆς Τουρκίας, ἀτε περιλαμβανούσης τρία δρθιδόξα πατριαρχεῖα.

Ἄλλὰ παρουσιάζονται μεγάλα ἀτοπα πρὸς πραγμάτων τοιούτου σχεδίου. Ἐντούς διαμαρτυρία, ὑπογεγράμμένη ὑπὸ

τῶν ἐπιτρέπων τῶν δεκαεπτά ἑλληνικῶν μονῶν καὶ ὑποβληθεῖσα εἰς τοὺς ἐν Λαοδίνῳ πρέσεις, ἀναφέρεται οὐ μόνον εἰς τὰ καθαρῶς ἑλληνικά αὐθίματα τῆς μεγάλης πλειονοψηφίας τῆς μοναδικῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ ἐπιμένει εἰς τὸ ἐπιχειρημα, διτι «ἡ ὑπὸ τῆς Ρωσίας προτεινομένη μεταβολὴ ἀντίκειται εἰς τοὺς κανόνας τῆς δρθιδεξίας, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, εἰς τὸ μοναστικὸν καθεστώς, ὅπερ πάντοτε ἔσεβάσθησαν καὶ αὐτοὶ οἱ Τούρκοι».

Ἐπιφανῆς ἵεράρχης τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, ὁ μητροπολίτης τοῦ ἐν Κύπρῳ Κιτίου Μελέτιος, δεῖτις ὑπῆρξεν εἰς τῶν ὑποφήφιων πατριαρχῶν κατὰ τὰς τελευταίας ἀρχαιρεσίας, ἐξέθηκε σαφῶς πλήν τῶν ἑθνικῶν λόγων καὶ τῶν ιστορικῶν δικαίων τὰς μεγάλας ἐκκλησιαστικὰς καὶ διοικητικὰς δυσχερείας τὰς ἀντιτιθεμένας εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ὑπὸ τῆς Ρωσίας προταθέντος συστήματος. Ἀποδεικνύει δὲ, διτι οὔτε ὁ πατριάρχης δύναται νὰ προβῇ πέρα πνευματικῆς προστασίας, ἀτε μὴ δυνάμενος νὰ ποδεχθῇ ἢ νὰ ἔχασκῃση διοικητικὴν καὶ δικαστικὴν ἔξουσίαν, ἥτις θὰ ἦτο ἀντίθετος εἰς τοὺς κανόνας καὶ εἰς τὰς παραδόσεις τῆς δρθιδεξίου ἐκκλησίας, οὔτε οἱ μοναχοὶ ἔνεκα τοῦ μοναχικοῦ αὐτῶν χαρακτῆρος δύνανται νὰ μεταβληθῶσιν εἰς πολίτας κράτους ἀνεξαρτήτου καὶ ὑφισταμένου καθ' ἑαυτό. Θὰ ὑπῆρχεν οὕτω πολιτικὴ συγκυριαρχία συνδεδυασμένη μετ' ἐκκλησιαστικῆς ἀποκεντρώσεως, ἥτοι οὐδὲν διιγώτερον ἢ αὐτό. Θὰ χρηματοδοτούσι τὸ "Άγιον" Όρος ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς Χαλκιδικῆς, εἰς ἣν ἐδαφικῶς συνανήκει, διὰ τί νὰ θελήσωσι νὰ χωρίσωσι τὸ "Άγιον" Όρος ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς Χαλκιδικῆς, εἰς τὴν ἐδαφικῶς συνανήκει, διὰ τί νὰ ποστάσωσιν αὐτὲς ἀπὸ τῆς Ελλάδος, ἥτις δὲν ἔχει ἐπ' αὐτοῦ μόνον δικαιώματα κατοχῆς, ἀλλὰ καὶ εἶναι συνδεδεμένη πρὸς αὐτὸν διὰ δεσμῶν θρησκευτικῶν καὶ παραδόσεων προαιωνίων;

Οἱ δὲ Σλάβοι μοναχοὶ οἱ ἐν τῷ "Όρει διαμένοντες δύνανται νὰ εἰναι βέβαιοι, διτι θὰ εῦρωσιν ὑπὸ διοίκησιν ἑλληνικὴν τοὺς "Ελληνας μοναχοὺς ἐπ' ἰσης εὐσυμβιβάστευς, οἵοι ὑπῆρξαν πρὸς

αὐτοὺς ἐπὶ μακράν περίσσον κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, καὶ διὰ τὴν ὁρθόδοξος ἑλληνικὴ κυβέρνησις οὐδένα θὰ εἴχε λόγον νὰ δικταράῃ τὴν θρησκευτικὴν εἰς τὰ θεῖα ἀφόσιωσιν τῶν δικασθήσκων αὐτῆς.

Ἐπραγματεύθημεν μέχρι τοῦδε ἄπαντα τὰ ζητήματα τάπορρέοντα ἐκ τοῦ βαλκανικοῦ πολέμου δσα σχετίζονται πρὸς τὰς προθέσεις, τὰς ἀντιρρήσεις καὶ τὰ συμφέροντα τῶν μεγάλων δυνάμεων. Ἄλλ' ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα, ἀναφερόμενα εἰς τὰς μεταξὺ αὐτῶν τῶν συμμάχων σχέσεις. Η 'Ελλὰς, ἀτε μὴ διολογήσασα τυπικὴν συνθήκην διανομῆς τῶν κατακτηθησομένων χωρῶν, εἶνε φόβος μὴ ἐκτεθῇ ὡς πρὸς πολλὰ εἰς τὸν κίνδυνον νὰ μεταμεληθῇ ἐπὶ τῷ δτι συνέπραξε μετὰ τοῦ σλαβικοῦ κόσμου, μετ' ἀνταγωνιστῶν, οἷονς ἔσχεν ἐπὶ αἰώνας δλους μάλιστα τοὺς Βουλγάρους; Θάγχωσιν αὐτὴν εἰς τὸ νὰ εἴπῃ κατ' αὐτὴν τὴν ύστεραίαν ἀγῶνος κοινοῦ, ἐπιχειρηθέντος πρὸς ἀπολύτρωσιν Χριστιανῶν πασχόντων ὑπὸ τὸν δθωμανικὸν ζυγὸν, δτι θὰ ἦτο ἵσως προτιμητέον δι' αὐτὴν νὰ μείνῃ ἥσυχος πρὸς ὥραν καὶ νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπόπειραν γενομένην ὑπὸ τῆς Πύλης κατ' αὐτὰς τὰς παραμονὰς τοῦ πολέμου, δπως ἀποσπάση αὐτὴν ἀπὸ τῆς βαλκανικῆς συμμαχίας;

Όποια θὲ ἦτο ἡ ἔκβασις τοῦ πολέμου, ἀν τὴν 'Ελλὰς δὲν ἤθελεν ἔχει τὴν συνετὴν εὐστοχίαν καὶ τὴν εὐγένειαν νὰ ἐμμείνῃ πιστῶς εἰς τὴν θέσιν αὐτῆς, προτιμῶσα γάποκτήση διὰ τῶν ἰδίων ἑαυτῆς θυσιῶν καὶ τοῦ αἵματος τῶν τέκνων αὐτῆς δσα θὰ ἥδύνατο νάξιώσῃ, δτι ἀνήκουσιν εἰς αὐτὴν; Είναι προφανὲς, δτι τὴν σύμπραξις αὐτῆς δὲν ἔξυπηρέτησε μόνον τὰς ἰδίας ἑαυτῆς ἔθνικὰς προθέσεις. Η προεχώρησις αὐτῆς ἔδωκεν εἰς τὴν συμμαχίαν τὸν χαρακτῆρα ἐκείνον σταυροφορίας ἀπάντων τὸν περὶ τὸν Αίμον λαῶν ἐναντίον τῆς ἡμισελήνου, δειτις προειλκυσεν εἰς αὐτὴν τὰς συμπαθείας τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου. Συγχρόνως δὲ διηγούσθηνε καὶ προήγαγε τὰς κοινὰς νόκιας τῆς συμμαχίας, ἀναχαιτίσασα πολυπληθεῖς τουρκικὰς δυνάμεις ἐν

Ήπειρω καὶ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐμποδίσασα τὰς μεταφοράς νέων διθωμανικῶν στρατιῶν θιά τῆς Θαλασσοκρατίας ἐν τῷ Αιγαίῳ καὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Δαρδανελλίων.

Δὲν θὰ ἦτο οὐδὲν νὰ μὴ ἀναγνωρισθῶσιν ἀπασαι αὗται ὁι θυσίαι καὶ ἀπασαι αὔται ὁι ὑπηρεσίαι; Δὲν θὰ ἦτο ἀχαρακτήριοτον νὰ μὴ βασισθῇ ἡ διανομή ἐπὶ δικαίου συνδυασμοῦ τῆς προτεραιότητος τῆς καταλήψεως πρὸς τὰς ὑπηρεσίας τὰς προσενεχθείσας εἰς τὸν κοινὸν ἀγῶνα, πρὸς ἀξιόπιστον καὶ εἰλικρινῆ ἐκτίμησιν τῶν γενομένων θυσιῶν, μετρουμένων κατὰ δικαίαν ἀναλογίαν, καὶ πρὸ πάντων πρὸς τὰς ιστορικὰς παραδόσεις καὶ τὰ δίκαια τῶν ἔθνοτήτων;

Τοῦ ζητήματος σύτῳ τιθεμένου, οἱ σύμμαχοι ἔχουσιν ἐνώπιον αὐτῶν πρόγραμμα εὐρὺ, δυνάμενον νὰ διευκολύνῃ εἰς αὐτοὺς τὴν συνεννόησιν, ἢν ὑπάρχῃ ἀγαθὴ θέλησις πάρα πᾶσι. Πᾶσα δὲ παρέκκλισις ἀπὸ τῆς εἰλικρινείας θὰ ἥγειν εἰς μείωσιν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ἐπιτυχιῶν καὶ εἰς τὴν ἐν προσεχεῖ μέλλοντι παρασκευήν δυσχερεῶν εἰς τοὺς συμμάχους τῆς χθὲς, τοὺς γεντονας τῆς αὔριον.

Δὲν εἶναι εὐκαίρον νὰ εἰςέλθωμεν ἐνταῦθα εἰς τὰς λεπτομερεῖς τοιαύτης συζητήσεως, ἵτες ἥθελεν ἀγάγει πολὺ μακράν. Ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ διανομή πρέπει νὰ ὑπάρξῃ τοιαύτη, ώστε νὰ μὴ καταστήσῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὑπεράγαν αἰσθητὰς τὰς ἐδαφικὰς καὶ ἥθικὰς ἀπωλεῖας ἃς ὑφίσταται ἐξ ἑλληνισμὸς διὰ τοῦ βαλκανικοῦ πολέμου πάρα τὴν σπουδαίαν μεγέθυνσιν τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ ἀπώλειαι αὗται, λίαν αἰσθηταὶ εἰς πάντας, δὲν συζητοῦνται μόνον ἐν τῷ τύπῳ. Ἔγεινε δὲ λόγος περὶ αὐτῶν καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἑλληνικῇ Βουλῇ κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 28 Φεβρουαρίου. Ο. κ. Δ. Καλέργης, πρώην ὑπουργὸς τῶν ἔξωτερων, ἐπράγματεύθη ἐν αὐτῇ τὸ ζήτημα τοῦτο διὰ μακρῶν.

Καὶ ωμολόγησε μὲν, ὅτι ὁ ἑλληνισμὸς τοῦ 1912 ἐδέχεται νὰ ζητεῖται ἥθη πρακτικὸς καὶ διὰ συμμαχία χάριν καταπολεμήσεως

τοῦ κοινοῦ ἔχθροῦ δὲν γέδυνατο νὰ γείνῃ σὲνευ θυσιῶν ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος. Ἰδίως δὲ ἀνεμένοντα θυσίαι απέναντι τῶν Βουλγάρων, ἐπειδὴ τὸ πρόγραμμα αὐτῶν συμπεριελάμβανε τὴν κατάσιν εἰς τὸ Αίγαλον, ἥτις δὲν γέδυνατο νὰ πραγματωθῇ χωρὶς νὰ πατήσωσι τὸν πόδα ἐπὶ χωρῶν ἐλληνικῶν. Ἀλλ' αἱ θυσίαι αὗται ὠφειλούνται εἶναι ἀμοιβαῖαι, δίκαιαι καὶ λογικαὶ ἄλλως δὲ σύμπραξις θὰ μεταβάλλετο εἰς παραχώρησιν μερικὴν καὶ ἑτεροδιαρήγαντον μέρους τῆς Ἑλλάδος.

Δυνάμεθα νάποδεχθῶμεν, προσέθηκεν, διτὶ τῇ γραμμῇ τῇ ἐνδεικνυομένῃ ὑπὸ τῆς κατοχῆς πέραν τῆς ἀριστερᾶς ὅχθης τοῦ Ἀξιοῦ, ἥτις, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Γευγελῆς καὶ διερχομένη διὰ τῆς ὁροσειρᾶς τῆς Καρατζόβας, προβαίνει μέχρι τῶν δύχθων τοῦ ποταμοῦ Τζέρνας, τοῦ ἀρχαίου Ἐριγόνος, δυνάμεθα νάποδεχθῶμεν, λέγω, διτὶ τοιαύτη γραμμῇ ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων. Ἀλλὰ πέραν τοῦ ποταμοῦ τούτου τῇ γραμμῇ αὕτη ἀκολουθεῖ τὸν παραπόταμον Σακολέβαν ἀντὶ νάκολουθῇ τὴν Στρεμνίτσαν καὶ ἀποκλείει πλήν διαφόρων ἐλληνικῶν κωμοπόλεων ἀξίων πολλοῦ λόγου τὸ Μοναστήριον, ὅπερ δικαίως ἔχει δνομασθῆ, τῇ ἀκρόπολις τοῦ ἐν Μακεδονίᾳ ἐλληνισμοῦ. Ἀλλ' ἀναλογιζόμενοι, προσέθηκεν δὲ καὶ Καλέργης, τὴν εἰλικρίνειαν, μεθ' ἡς οἱ Σέρβοι ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας προηγέχθησαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰ τελευταῖα τριάκοντα ἔτη καὶ τὰς ἀμοιβαίως ἀναγνωρισθείσας ζώνας ἐπιρροῆς, δυνάμεθα νὰ ἐλπίσωμεν, διτὶ δὲν θὰ ὑπῆρχον δυςκολίαι μεταξὺ τῶν δύο τούτων συμμάχων πρὸς φιλικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου.

Πολὺ δὲ δυςκολωτέρα είναι τῇ συνεννόγησις μετὰ τῆς Βουλγαρίας. Κατὰ τὸν αὐτὸν βουλευτὴν, διτὶς ἄλλως δὲν είναι ὁ μόνος ἀντιπροσωπεύων ταύτην τὴν γνώμην, ἡς καὶ ἄλλοι ὑπεριιαχοῦσιν ἐν τῷ τύπῳ καὶ ἥτις ἀνταποκρίνεται εἰς πόθον ἐθνικὸν, οὐχὶ δὲ Στρυμών, ἀλλ' δὲ Νέστος ὀφείλει νάποτελέσῃ τὸ πρὸς ἀνατολὰς σύννορον. Γραμμὴ ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Νέστου, διερχομένη διὰ τοῦ ὄφους Φαλακροῦ (Μποζδάγ) καὶ ἐνουμένη πρὸς

τὴν Καράτζοβαν, γραμμή διφύνουσσα εἰς τὴν Έλλάδα τὴν Δράμαν, τὰς Σέρρας, τὴν Καβάλλαν καὶ τὸ Πάγγαιον, θὰ ἵτο τῇ μόνῃ δυναμένῃ νάνταποκριθῇ εἰς τὸν ἑθνικὸν χαρακτῆρα τῶν πρὸς ἀνατολὰς χωρῶν καὶ νὰ συχάσῃ τὰς ἀναγκαῖας ἐγγυήσεις στρατηγικῆς αὐτολείας.

Τοιαύτη διανομὴ θὰ γίνεται νὰ δείξῃ κατ' έαυτὴν τὸ συμβιβαστικὸν πνεῦμα, σὺ ἐμφέρειται τῇ Έλλάς. Ηράγματι ὑπολογίζεται, ὅτι εἰς τὰ τέσσαρα σαντζάκια Ἀδριανούπολεως, Σαράντα εἰκαλησιῶν, δεδεαγάτες καὶ Γκιουμουλτζίνας, ἥτινα θὰ προσαρτηθῶσιν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ξώσ: 240 000 "Ελληνες. Εἰς τούτους δὲ πρέπει νὰ προσθέσωμεν σχεδὸν 43 000 τῶν βορείων καζάδων τοῦ βιλαστίου Θεσσαλονίκης καὶ τοῦ βιλαστίου Μοναστηρίου, καὶ ἂν ἀκόμη, ὑποτεθῇ, ὅτι αὐτῇ αὕτῃ τῇ πόλις θὰ περιήρχετο εἰς τὴν Έλλάδα. Οἱ δὲ Βουλγάροι, στίνες θὰ περιληφθῶσιν ἐν ταῖς νέαις ἐλληνικαῖς ἐπαρχίαις, ἀνέρχονται μόνον εἰς 75 000 ἐν τῷ βιλαστίῳ Θεσσαλονίκης καὶ 58 500 ἐν τῷ τοῦ Μοναστηρίου. Οὕτως τῇ μὲν Βουλγαρίᾳ θὰ ἔχῃ 283 000 "Ελληνες, τῇ δὲ Έλλάς μόνον 134 000 Βουλγάρους. Εἳτι δὲ χείρον θὰ ἔχωσι τὰ πράγματα, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὅψιν τῇ γραμμῇ τῇ ἐνδεικνυομένῃ, ὑπὸ τοῦ βουλγαρικοῦ βασιλικοῦ διατάγματος περὶ τῆς διοικητικῆς διοργανώσεως τῆς Μακεδονίας, καθ' ὃ οἱ "Ελληνες οἱ μέλλοντες νὰ περιέλθωσιν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἀνέρχονται εἰς 470 000 ἀπέναντι: 48 000 Βουλγάρων παραμενόντων εἰς τὴν Έλλάδα."

"Αλλὰ δὲν πρέπει νὰ περιορισθῶμεν εἰς τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰς στατιστικὰς τὰς ὑπὸ Έλλήνων παρεχομένας. Ό κ. Α. Α. d'Arige, διπλωματοῦχος τοῦ δικαίου καὶ τῶν πολιτικῶν ἐπιστημῶν, ἐπιφορτισθεὶς μεταξὺ τοῦ 1905 καὶ τοῦ 1909 εἰδικὴν ἀποστολὴν ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Θράκῃ, ἐδημοσίευσεν ἐπ' ἐσχάτων πίνακας διδακτικωτάτους φέροντας τὴν ἐπιγραφὴν «Αἱ χώραι τοῦ Αἴμου καὶ διαμφισθητούμεναι: ὑπὸ τῶν συμμάχων» (Les Balkans disputés par les alliés). Σύμφωνως

πρὸς τοὺς πίνακας τούτους ὁ πληθυσμὸς ὁ διαμφισθητούμενος ὑπὸ τῶν συμμάχων ἀνέρχεται ἐν δλῷ εἰς 2 962 500. Ή οὐ κατανομῇ κατὰ γλωσσας δεικνύει, διὶ μὲν τούτῳ τῷ ἀριθμῷ οἱ μὲν Βουλγαροὶ ἀνέρχονται εἰς 431 250, ὡν 256 750 οἰκοδι-
τὰς ὑπὸ αὐτῆς τῆς Βουλγαρίας κατεχομένας χώρας, 124 500 εἰνε προσηρτιμένοι ὑπὸ τῆς Σερβίας καὶ μόνον 50 000 ὑπὸ τῆς Ἐλλάδος, οἱ δὲ Ἐλληνες ἀνέρχονται εἰς 763 000, ὡν 339 000 διαμένουσιν ἐν ταῖς υπὸ τῆς Ελλάδος κτηθείσαις χώραις,
380 500 ἐν ταῖς περιελθούσαις εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ 34 500 ἐν ταῖς κατεχομέναις ὑπὸ τῆς Σερβίας. Οἱ δὲ κατ’ ἔθνη συντα-
χθεὶς ὑπὸ τοῦ κ. d’Apire πίναξ παρέχει εἰς τοὺς Ἐλληνας
1 145 500, ὡν δὲ Ελλὰς ἀπέκτησε μόνον 489 250, η Βουλγα-
ρία 510 000 καὶ δὲ Σερβία 146 250. Οἱ δὲ Βουλγαροὶ ἀνέρχον-
ται μόνον εἰς 431 250, ὡν δὲ μὲν Βουλγαρία προσήρτησε 256
750, δὲ Σερβία 124 500 καὶ δὲ Ελλὰς μόνον 50 000. Ή
δὲ δεῖταις κατὰ τὰς ἐκλογικὰς περιφερείας χάριν τῆς ὁθωμα-
νικῆς Βουλῆς καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ κ. d’Apire συνταχθέντας πίνα-
κας, κατὰ τὰς βουλγαρικὰς καὶ ἑλληνικὰς ἀξιώσεις περὶ τῆς
διανομῆς ἐξ ἑνὸς μὲν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἔθνοτήτων, ἐξ ἑτέρου
δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γλώσσης, πίνακας, ὡν θὰ δητο μακρὸν νὰ
παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὰ πορίσματα, ἀπεδεικνύει καὶ αὐτὴ, δι-
πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἐλλάδος καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ μέρος τῆς Βουλ-
γαρίας εὑρίσκεται τὸ δίκαιον καὶ τὸ δρῦόν.

Εὔλογον είνε νὰ εὐχηθῶμεν, ὅπως μετὰ τὴν καθομολόγη-
σιν τῆς μετὰ τῆς Τουρκίας εἰρήνης οἱ σύμμαχοι συμφωνήσωσιν.
In’ ἀποδώσωσι τὴν εἰρήνην εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου κατὰ
τρόπον τοιοῦτον, ὥστε οἱ λαοὶ οἱ ἀπελευθερωθέντες ἀπὸ τοῦ ὁθω-
μανικοῦ ζυγοῦ νὰ εὑρωσιν ὑπὸ τοὺς νέους αὐτῶν κυρίους ἀνα-
κούφισιν τῶν δεινῶν, ἀτινα ὑπέστησαν ἐπὶ αἰῶνας μακρούς. Τὰ
κράτη, ἀτινα ἔδωκαν εἰς ἄλληλα τὴν δεξιὰν χάριν καταπολεμή-
σασ τῆς τυραννίας τῶν Τούρκων. ὁφείλουσι νὰ μὴ ληφθούν-
σωσι ποτὲ, διὶ μπορχρεοῦνται νὰ διηγήσωσι τοὺς λαοὺς αὐτῶν

εἰς τὴν ὄδὸν τῆς ἐλευθερίας, τῆς εἰρήνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ. Δὲν εἶναι ἐπιτετραμμένον εἰς αὐτὰ νὰ καταστήσωσι μετὰ μεταμόλου ποθητὴν τὴν ἀνάμνησιν τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, δρθούμενα εἰς νέους δεσπότας ἀντὶ τῶν καταλυθέντων τυράννων καὶ ἀναγκάζοντας τοὺς εἰς ξένη ἀνήκοντας ὑπηκόους τοὺς μέλλοντας νὰ περιελθωσιν εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτῶν νάπαρνηθῶσι τὴν θίαν ἔθνοτητα. Τὰ τοιαῦτα δ' ἀγαθὰ αἰσθήματα πρέπει κυρίως νὰ ἔνστεφνισθῇ ἡ Βουλγαρία, ὅπως δυνηθῶμεν νὰ εἴπωμεν, διὰ τὴν πάλην ἐν τῇ χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου ἔληξε καὶ δὲν εὑρίσκεται μᾶλλον ἐν τῇ ἀληθεῖ αὐτῆς ἀρχῇ.

‘Η δ' Ἐλλὰς, εὐτυχῆς ὅτι ἀπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν εἰς πλειστας ὅσας χιλιάδας δύμοεθνῶν, θὰ παράσχῃ εἰς τοὺς νέους ὑπηκόους τοὺς ἀνήκοντας εἰς ἄλλην ἔθνοτητα καὶ εἰς ξένην θρησκείαν νέαν ἀπόδειξιν τῆς εὐθύτητος ἐκείνης, τῆς ιανομίας, τῆς ἀνεξιθρησκείας, τῆς ἀδελφότητος καὶ τῆς ἀκραιφνοῦ πραιτέρεσσεως, διὸ ὡν κατώρθωσε νὰ καταστήσῃ ἔαυτὴν σεβαστὴν καὶ προσφιλῆ εἰς πάντας ἐκείνους, ὅσοι εὔρον ἐν αὐτῇ νέαν μητέρα καὶ οὐχὶ μητριάν. Χωρὶς νάπαρνηθῇ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἔθνικοῦ προγράμματος, διπέρ θὰ εἰνε εἰς θέσιν νὰ ἐπιδιώξῃ μετὰ μιᾶς γονος ἀσφαλείας καὶ πεποιθήσεως χάρις εἰς τὰς κτηθείσας νέας δυνάμεις, κατενώπιον τῶν εὐρυτέρων δριζόντων τῶν διανοιῶθέντων εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ πολέμου, ὑπερήφανος ἐπὶ ταῖς ἀρεταῖς τῶν ἀναγεννηθέντων αὐτῆς λαῶν, ἐλευθέρα πάσης ὑποχρεώσεως πρὸς τὰς μεγάλας πολιτικὰς διμάδιας τὰς διαμφισθητούσας τὴν ἐπικράτησιν, θὰ ἔχῃ διηγειῶς τὴν ἀπαυστον φιλοσδοξίαν ὅπως διεκδικῇ τὴν τιμὴν νὰ εἰνε δι πρόμαχος τῆς προόδου καὶ δι πρόσοκοπος τοῦ πολιτισμοῦ καθ' ἀπαρταν τὴν Ἀνατολήν.